

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Güz/Autumn, 2021, 8 (2), 990-1017

KUR'ÂN'IN ALLAH KELÂMİ OLDUĞUNU GÖSTEREN LAFİZ EKSENLİ BİLİMSEL MUCİZELERİ

**Scientific Miracles Based on Word Analysis of the Verses Showing That the
Quran is the Word of Allah**

Hasan BULUT

Dr. Öğretmen, Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü, e-mail: hasanbulut1244@gmail.com.
[tr](https://orcid.org/0000-0001-2345-6789) Orcid No: 0000-0001-2345-6789.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received:	02/04/2021
Kabul Tarihi / Accepted:	06/12/2021
Yayın Tarihi / Published:	30/12/2021
Cilt / Volume:	8
Sayı / Issue:	2
Sayfa / Pages:	990-1017

Atıf / Cite as: Bulut, Hasan. "Kur'ân'ın Allah Kelâmı Olduğunu Gösteren Lafız Eksenli Bilimsel Mucizeleri " [Scientific Miracles Based on Word Analysis of the Verses Showing That the Quran is the Word of Allah]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/2 (2021), 990-1017.

Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.908376>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, İthenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with İthenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar/lar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author/s declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (2) 2021: 990-1017

KUR'ÂN'IN ALLAH KELÂMI OLDUĞUNU GÖSTEREN LAFİZ EKSENLİ BİLİMSEL MUCİZELERİ*

Hasan BULUT**

Öz

Kur'ân, eşsiz üslubu ve muhtevasıyla mucizevî özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin yanı sıra birtakım bilimsel gerçeklerin 14 asır evvel Kur'ân'da haber verilmesi ve son dönem teknolojiyle bunların doğrulanması da, onun Cenâb-ı Hakk'ın kelâmı olduğunun kesin kanıtlarındandır. Şüphesiz ki Kur'ân, sadece salt bilimden söz eden bir kitap değildir. Lakin onun son derece veciz ve hikmetli bir anlatımla işaret ettiği hakikatlerin bilimsel bulgularla keşfedilmesi, onu diğer kitaplardan farklı kılmıştır. Kur'ân'ın indirildiği dönemde Araplar, bilim ve teknolojiden anlamadıkları gibi onlar hakkında pek çok uydurma haber ve efsaneye inanırdı. Bu durum karşısında Kur'ân, Arapların batıl inanç ve iddialarını reddederek onlar tarafından farklı karşılanan haberler vermiştir. İnsanların astronomi, fizik ya da biyoloji konusunda çok az şey bildikleri bir zamanda nazil olan Kur'ân, kâinatın yaratılışından insanın oluşumuna, atmosferin yapısından, yeryüzündeki dengelere kadar pek çok hususta bilim adamlarına esin kaynağı olmuştur. İşte bu çalışmada, bilimsel gerçeklere kaynaklık eden Kur'ân âyetleri, lafızları; evren, dünya ve insan ekseninde bilim verileriyle mukayese edilerek ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, Kur'ân, Bilim, Mûcize, Bilimsel Mûcize

Scientific Miracles Based on Word Analysis of the Verses Showing That the Quran is the Word of Allah

Abstract

The Holy Quran, has miraculous features with its unique style and content. In addition to these features, the fact that some scientific facts reported in the Quran 14 centuries ago were verified with the latest technology one of definitive proofs that it is the word of God Almighty. Undoubtedly, the Qur'an is not a book that only talks about science. However, the discovery of the truths it pointed out in an extremely laconic and wise expression have been verified through scientific findings has made it different from other books. At the time when the Quran was revealed, the Arabs believed many fabricated news and legends about science and technology, as they did not understand them. In the face of this situation, the Quran rejected the superstitions and claims of Arabs and gave news that were received differently by them. The Qur'an, which was sent down at a time when people knew little about astronomy, physics or biology, has inspired scientists in many aspects from the creation of the universe to the formation of man, from the structure of the atmosphere to the balances on earth. Here in this

---

* Makalenin Etik Kurul İzni gerektirmediğine, makalede yazar/lar arasında çıkar çatışması olmadığına ve makalenin hazırlanmasında herhangi bir kuruluştan maddi destek almadığına dair yazarın yazılı beyanı bulunmaktadır.

** Dr. Öğretmen, Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü, e-mail: hasanbulut1244@gmail.com.tr
Orcid No: 0000-0001-2345-6789.

study, the verses and words of the Quran that are the source of scientific facts will be studied by comparing scientific data within the axis of universe, the world and human.

Keywords: Comment, Quran, Science, Miracle, Scientific Miracle

Structured Abstract: The Quran, which was sent down at a time when girls were buried alive, the weak were crushed and ignorance peaked, was strongly opposed by the Mecca polytheists. Because the Quran reproaches their idolatry, orders them to worship a single deity, forbids them to drink alcohol and get interest, and claims the opposite of many things they know true. However, in such a period when eloquence was popular, the Makkah polytheists could not hide their astonishment in the face of the fluency and eloquence of the Quran and could not risk to struggle with it to bring similar ones. On the other hand, the Qur'an, which mentions many things that Arabs are not used to, has made it clear that it is miraculous by disappointing them with the news from the past and the future.

No unnecessary words are included in the Quran, which is miraculous in terms of word and meaning. Each word has a meaning and wisdom. The subjects Quran deals with are on tawhid, prophethood, resurrection, justice and worship. It also briefly mentions other issues, only as much as necessary and also in relation to them. The Quran does not explain the subjects in a uniform and chronological manner as in other books. It tries to keep the mental worlds of its interlocutors alive and to influence them by telling them one within the other. All these show that it is extremely rich in style and content and does not resemble the word of human beings.

In the Quran, information about science and humanities is included. However, the main purpose of the Quran is not to inform people about these issues, but to show them the right way. It does not contain detailed information because it is against its basic principles, style and laconic.

Prophets had to show miracles from time to time in order to impose themselves on the nations they were sent to. In this context, it was also revealed by him that the greatest miracle of the Prophet was the Quran. According to the needs of the period in which they lived, prophets were supported by miracles that address either reason or emotions. While the miracles of the previous prophets usually addressed emotions, the miracles of the Prophet generally appealed to the mind. The Quran, which is his most influential miracle, has always presented itself as a miracle because it was adopted by many people in every period, and challenged all people and jinn in this regard.

The Quran, which informs about the future, points to some scientific facts. In this context, Quran sometimes refers to many scientific events such as the creation of the universe, its perfection, its expansion, the geotical shape of the earth, its rotation, the preserved ceiling, the movements of the moon and the sun, the gravitational forces, and the miracles of human creation by a single word. But the scientific facts it points to are not always understood in the same way because they are not explained in detail. As science and technology progress, these unclear truths of the Quran will surely be understood better.

The Quran does not include all scientific subjects and does not see this as a necessity. If he had given detailed information about the subjects related to science, then he would have gone astray from the purpose of being revealed and would have ceased to be a source of guidance. For this reason, the Quran gives very little coverage to scientific subjects and often is content with a few words about them.

Allah the Almighty created the universe and its contents from nothing, and informed that he knew even the most secret things about the creatures he created (al-Mulk, 67/14). However; Allah, the Exalted and the Glorified, did not report everything he knew about the creatures, he told very little about them in order to make people take lessons from them. Some of these scientific facts reported in the Quran have been discovered by the efforts of scientists, while some have not yet been discovered. For example, in the Quran, it is stated that the heavens were created without a pillar by stating: "It is God who raises the skies without a foundation -as you see-" (ar-Ra'd,

13/2). However, science has defined this structure of the heavens as "feza (space)". However, in another verse: By saying "We have established seven solid structures above you" (an-Nebe', 78/12), it is pointed out that "feza", known as the "celestial void", is actually formed from a solid structure that we cannot comprehend. As a matter of fact, science has not reached any clear information about what the expressions such as "without pillars and seven solid structures" in both verses will mean.

Although the Quran includes issues related to creation, it never gave false information about it, and accurately conveyed news that were never known or could not be known in its time. The Quran sometimes made such concise explanations with a few words that thousands of years of knowledge is needed for people to comprehend these. Moreover, in our age, access to this information has only been possible thanks to advanced telescopes, microscopes, systematic observation and research.

Even if all mankind were united around a common mind in the time of the Prophet, it would not be possible for them to express the truths in the Quran. It must have been a unique miracle to make such realistic explanations in such a wide area at the time. The expression of even one of these cannot be explained by chance or the knowledge of that time. However, the Quran clearly showed that it is not a human product by reporting the information 14 centuries ago which today's modern science has discovered recently.

Based on these explanations, we believe that with the increase of scientific observations and studies, the verses and words in the Quran will be better understood. Our aim in this study is to prove with scientific data that the words of the Quran belong to Allah and draw attention to the events that the Quran informs or points to but science has not discovered yet. In this context, the verses of the Quran that mention the creation of the universe and its contents have been explained by comparing them with scientific findings. When all these are examined, it have been proved with the evidences within the framework of the verses that point to science that the Quran is the word of Allah with all its elements and does not resemble the word of man.

Keywords: Comment, Quran, Science, Miracle, Scientific Miracle

GİRİŞ

Tüm beşeriyet için rahmet ve hidayet kaynağı olan Kur'ân, insanları her zaman evren ve yaratılmışlar üzerinde düşünmeye teşvik eder. Kur'ân, sade anlatım ve üslubuyla her seviyeden insanların anlayabileceği eşsiz bir kitaptır. Kuşkusuz o, fen ilimlerini asıl konu edinen bir bilim kitabı olmadığı gibi psikoloji ve sosyoloji kitaplarına da benzemez. Ancak bütün bu alanlara öyle hassasiyetle değinir ki bilhassa söz konusu mevzulara ilgi duyanları kendisine hayran bırakır. Kur'ân, bilim kitabına benzer tarzda izahlarda bulunmaz; fakat bilimin sahasına giren bazı mevzularda hiç kimsenin cesaret edemediği iddialarda bulunmaktan da çekinmez. 14 asır evvel nazil olmuş bir kitabın iddialarına bilimsel, felsefi açıdan hâlâ karşı konulamaması ve onun modern bilimin bulgularıyla tümüyle uyuşması, Kur'ân'ın Cenâb-ı Hakk katından indirildiğinin en büyük delilidir.

Müslümanları, evren ve içindeki varlıklar ile ilgili bilim üretmeye yönlendiren pek çok ayet vardır. Astronomi (Gökbilim) (Kâf 50/6), Jeoloji (Yer bilimi) (el-Gâşiye 88/19-20), Paleontoloji (Fosilbilim) (el-Ankebût 29/20), Arkeoloji (Kazı bilimi) (er-Rûm 30/9), Botanik (Bitki bilimi) (el-En'âm 6/99), Zooloji (Hayvanbilimi) (en-Nahl 16/66), Embriyoloji (Canlı gelişimi bilimi) (el-Hac 22/5) gibi alanlarda Kur'ân'ın mükemmel tespit ve işaretleri vardır. Ancak bu alanlardan söz etmesi onun bir bilim kitabı olduğu anlamına gelmez. O, bilimsel çalışmalara öncülük etmek, sadece evrendeki yasaları öğretmek için de nazil olmamıştır.

İnsanları karanlıklardan nura, inkârden imana çıkarmak¹ ve onlara yol gösterici olmak için nazil olan² Kur'ân, kendisini rehber edinenleri Hak Teâlâ'ya yaklaştırır ve bu yolda muvaffak olmaları için kendilerine psikolojik ve sosyolojik bilgiler verir. Keza dünyaya düzen verme gibi bir amaç güden müminlere siyasal bilgiler de verir. Fakat bundan "Kur'ân bir politik bilgi kitabıdır" sonucuna ulaşamaz. Aynı durum, tarihsel veriler için de söz konusudur. Kur'ân, inananlara "kılavuzluk" etmek maksadıyla bu malumatları vermektedir. Bu nedenle Kur'ân, tüm insanları eski fikirlerin etkisiyle yanılığara düşmemek veya düştükten sonra kurtulmak için aklın³ ve düşüncenin kullanılmasına,⁴ yeryüzünde gezmeye,⁵ evrendeki yaratıkları gözlemlemeye⁶ ve onların üzerinde düşünmeye⁷ çağırır. Bu çağrılar, insanı, düşüncelerine pranga vuran bağlardan kurtulmaya ve bilimsel araştırmaya yönlendirmektedir.⁸

Kur'ân âyetleri birtakım bilimsel gerçeklere temas eder. Mümin olan bir kimse, öncelikle Allah'ın yaratıklarını tanımak için bu bilimler üzerinde çalışır. Kur'ân; evren, dünya, insan, hayvan ve bitkilerin yaratılışı hakkında temel bilgilendirmeler yapar. Söz konusu mevzularla ilgili malumatların, modern bilimin nihai verileriyle tutarlı oluşu, Kur'ân'ın "insan yazması" olmadığını gösterir.

Kur'ân'ın muhtelif konulardan söz etmesi ve kendi içinde son derece tutarlılık göstermesi onun eşsiz bir özelliğini yansıtır. Bilim adamlarının ileri sürdüğü pek çok iddianın zamanla hatalı olduğu tespit edilmesine rağmen Kur'ân'ın hiçbir hükmünün hiçbir zaman yanlışlığının veya tutarsızlığının görülmemesi, haber ve lafızlarının tümüyle Allah'a (cc) ait olduğunu gösterir. Bu bağlamda âyetlerde yer verilen her lafız, bir hikmete binaen getirilir. Dolayısıyla Kur'ân'ın bazı lafızlarının bazı dönemlerde anlaşılabilmesi onun Allah (cc) kelamı olamayacağı anlamına gelmez. Tüm yönleriyle mûcize olan Kur'ân'ın, bilimsel yönden de mûcize olduğu bu çalışma ile izah edilecektir.

Konuyla ilgili; Ömer Çelakıl'ın "*Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*", Kur'ân Araştırmaları Grubunun hazırladığı "*Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mucize*" ve Caner Taslaman'ın "*Big Bang ve Tanrı*" gibi bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda evren ve insan ile ilgili birtakım bilimsel verilere yer verilmiştir ancak Kur'ân'ın Allah kelamı olduğunu gösteren lafız eksenli mucizelere yeterince yer verilmemiştir. İşte bu çalışmada, konunun eksik kalan yönleri, ilgili Kur'ân lafızları esas alınarak farklı bir bakış açısıyla evren, dünya ve insan bağlamında vuzuha kavuşturulacaktır. Şimdi genelden özele doğru sırayla bu mucizelere yer vereceğiz.

1. (كَانَتْ رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا) -Big Bang (Büyük Patlama)

Modern bilimin bazı verileri, evrenin yok iken bir anda büyük patlama ile varlık haline geldiğini ortaya koymuştur. Bu durum, "Big Bang" teorisi olarak bilinir. Ayrıca yapılan birçok deney, gözlem ve hesaplamalar, evrenin sabit kalmadığını bilakis

1 İbrahim 14/1.

2 el-Mü'min 40/54.

3 el-Enfâl 8/22; Yûnus 10/100.

4 Âl-i İmrân 3/65; en-Nisâ 4/82; el-En'âm 6/50, 80; el-A'râf 7/169.

5 Âl-i İmrân 3/137; Tâhâ, 20/128; eş-Şuarâ 26/7; el-Ankebût 29/20; en-Neml 27/69; el-Mülk 67/19.

6 el-En'âm 6/99; el-A'râf 7/185; Yûnus 10/101; Kâf 50/6; el-Gâşiye 88/17-20.

7 Meryem 19/67; el-Mü'minûn 23/80.

8 İbrahim Yıldız, *Kur'ân İnsan ve Yanılığ* (Bursa: Emin Yayınları, 2019), 231-232.

sürekli bir hareket halinde olduğunu ve gittikçe genişlediğini göstermiştir. Tüm bu gerçekleri, bilim adamları kabul etmişlerdir.⁹ Kur'ân'da: “*Kâfir olanlar, göklerle yer yapışıkken (كَانَتَا رَتْقًا), onları ayırdığımızı (فَفَقَّقْنَا هُمَا) ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımızı görmüyorlar mı?*”¹⁰ denilerek Big Bang teorisinin doğruluğuna işaret edilmiştir.

Âyette geçen (رَتْقًا) kelimesi, “bitişik ve yapışık olmak” anlamındadır.¹¹ “Ratk” kelimesinin zıddı olan (فَقَّقًا) kelimesi ise, “iki bitişik şeyin arasını ayırmak” anlamına gelir.¹² Her iki lafız, evrenin daha önce tek bir madde halinde iken Cenâb-ı Hakk'ın iradesiyle ayırdıklarını ifade etmektedir. Abdullah b. Abbas (ö. 68/687), “*gökleyle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı*” ifadesinden gök ile yerin birbirlerine yapışık iken Yüce Allah'ın bunları birbirlerinden hava ile ayırdığı, göğü yukarı kaldırdığı, yeri ise aşağı çektiği şeklinde bir yorumda bulunmaktadır.¹³

Takriben 15 milyar yıl evvel tek bir noktada toplanan evren, hesaplanamayacak boyutta ısı ve yoğunluk içeren büyük bir patlama ile dağılmaya başlamış, böylece evren “yok” iken “var” olmaya başlamıştır.¹⁴ Varlık âleminin bir başlangıcı olduğuna göre onun genişlediğinin de bir başlangıcı vardır. Bu bilimsel gerçek aslında Albert Einstein'ın (1879-1955) izafiyet teorisine ortaya çıkarılmıştı¹⁵ ancak evrenin genişlemekte olduğunu ilk kez tespit eden bilim adamı ise Alexander Friedmann (1888-1925) olmuştur.¹⁶

Big Bang, evrende bilinen ilk hareketlerden olup Allah'ın ilmiyle gerçekleşir. Nitekim Hak Teâlâ'nın semavatı ve yeryüzünü yok iken var ettiği, yeryüzüne nizam verdiği, orada dağları yarattığı, atmosferi tanzim ettiği, en sonunda da tüm canlıları yarattığı ve idare ettiği âyetlerde haber verilir.¹⁷

18. yüzyılda Newton (1642-1727) ile birlikte insanoğlu, ilk defa bilimsel kozmoloji bilgisine, 1920'li yıllarda ise insanlık bilimsel kozmogoni (evrendoğum)

⁹ Alexander Friedmann, *Über die Krümmung des Raumes* (Germany: Phys, 1999), 10/377-386; Georges Lemaitre, *The Evolution of the Universe: Discussion* (Nature: 1994), 699-701; Schramm Turner Peebles, *The Case for the Relativistic Hot Big Bang Cosmology* (Nature: 1991), 352, 769-776; Paul Copan and William Lane Craig, *Creation out of Nothing* (Newyork Apollos: Baker Academic Publishing, 2004), 221-222; William Lane Craig, *Finitude of the Past and God's Existence* (Oxford: Clarendon Pres, 1993), 43.

¹⁰ el-Enbiyâ 21/30.

¹¹ Rağıb el-İsfahânî, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, çev. Mustafa Yıldız (İstanbul: Cıra Yayınları, 2017), 389.

¹² İsfahânî, *Müfredât*, 731.

¹³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Taberî Tefsîri*, çev. Hasan Karakaya vd. (İstanbul: Hisar Yayınevi, 2018), 5/521.

¹⁴ Craig, *Finitude of the Past and God's Existence*, 43; Ömer Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları* (İstanbul: Düş Yayınları, 2004), 156.

¹⁵ Albert Einstein, *İzafiyet Teorisi*, çev. Gülen Aktaş (İstanbul: Say Yayınları, 2002), 57.

¹⁶ Steven Weinberg, *İlk Üç Dakika*, çev. Zekeriya Aydın vd. (Ankara: Tübitak Yayınları, 2001), 34; Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 221-222; Yunus Kalkan, *Big Bang Teorisi'nin Teistik Deliller Açısından Değeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 28.

¹⁷ el-En'âm 6/101; Fâtır 35/41; el-Hac 22/66; es-Secde 32/5; et-Talâk 65/12; Fahreddin Ebû Abdullah er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb (Tefsiru'l-Kebir)*, çev. Lütfullah Cebeci vd. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1988), 18/424; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, sad. M. Nur Çetin vd. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 6/57.

bilgisine sahip oldu. Alexander Friedmann ve Georges Lemaitre (1894-1966), evrenin başlangıçta bitişik olduğu, daha sonra Big Bang (Büyük Patlama) ile bulutsu kütlede ayrıldığı, ayrılan dev parçaların sürekli genişlediği teorisini ortaya atarak bu teoriye karşı yapılan itirazlara bilimsel verilerle cevap vermişlerdir.¹⁸ Enbiyâ 30. âyette de “her şeyin başlangıçta yapışıkken ayrıldığı” ifade edilerek bu teorinin doğruluğu saptanmıştır.

Konuyla ilgili Kur’ân’dan evvelki hiçbir kitapta âyetteki gibi aleni bir izah yapılmamıştır. Bu derece mühim bir meselede böyle açık bir ifadenin tesadüfle veya Hz. Peygamber’in bireysel yeteneğiyle keşfedildiğini söylemek elbette akıl dışıdır. Üstelik bu âyetin tam anlamıyla vuzuha kavuşturulması, Kur’ân’ın indirilişinden ancak 14 asır sonrasında gerçekleşmiştir. Hatta böyle bir iddianın Hz. Peygamber zamanında Mekke’li Müşriklerce alay konusu olması da ihtimal dâhilindedir. Hz. Peygamber’in, yaşadığı devirde söz konusu bilgiye muttali olması imkânsızdır. Zira öyle bir çağda aleyhinde delil teşkil edecek bir varsayımda bulunması O’nun için hiç de akıllıca değildi. Söz konusu teorinin bilimsel verilerin keşfiyle doğrulanması, Kur’ân haberlerinin Allah (cc) katından olduğunu teyit etmiştir. Âyetin işarette bulunduğu evren teorisi, aynı zamanda evrenin ezeli olduğunu savunanlara bir cevap niteliğindedir.¹⁹

Lemaitre’ye göre, evrendeki dev maddeler bilinmeyen sebeplerle patlayarak etrafa dağılmıştır. O, Big Bang teorisi olarak tanımladığı bu olayı evrenin yaratılışının başlangıcı kabul etmiştir. Edwin Hubble (1889-1953), yaptığı hesaplamaya göre Big Bang bundan 18 milyar yıl evvel gerçekleşmiştir. Günümüzde görünen yıldız kümeleri bu patlama sonucunda ortaya çıkmış parçalardır. Bu iddia, 1950’li yıllarda yapılan radyo astronomlarının uzaydaki detaylı gözlem ve inceleme verileriyle desteklenmiştir. Bilim adamları araştırmalarıyla bazı bulguları elde etmiş lakin bu kozmik yumurtanın nereden geldiği veya Big Bang’dan evvel ne olduğu konusunda herhangi bir bilgiye ulaşamamışlardır.²⁰ İşte ilmin alanı dışında sayılan bu bilgiler, ancak Kur’ân’da²¹ yer almıştır.²²

Evrenin oluşumuyla ilgili bazı bilim adamlarınca itirazlar yapılmasına rağmen evrenin başlangıcıyla ilgili öne sürülen Big Bang teorisine kayda değer itirazlar yapılamamıştır. Büyük gök cisimlerinin ne tür sebep-sonuç ilişkisi dâhilinde yaratıldığı da henüz kesin delillerle ispatlanamamıştır. Şüphesiz Hak Teâlâ’nın, evreni sebepler zinciri içinde var ettiği söylenebildiği gibi, bu sebeplerin hareket noktasının bir patlama ya da başka bir şey olduğu da söylenebilir. Ancak kâinatta var olan hiçbir varlığın, Yüce Allah’tan bağımsız kendi kendine teşekkül ettiği de hiçbir surette iddia edilemez. Sonuçta evrenin eşsiz bir biçimde yaratılışı, O’nun (cc) ilim ve kudretinin sonsuz olduğunu gösterir. Keza evrenin yaratılışından haber veren Kur’ân haberlerinin bilimsel verilerle tam tutarlı olması da Kur’ân’ın mucize olduğunu ortaya koyar.

¹⁸ Weinberg, *İlk Üç Dakika*, 34; Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 222.

¹⁹ Caner Taslaman, *The Big Bang, Philosophy and God* (İstanbul: Nettleberry, ts.), 111.

²⁰ Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 222; Yalçın İnan, *Kosmos’tan Kuantum’a 1* (İstanbul: Doruk Yayınları, 2003), 23; Craig, *Finitude of the Past and God’s Existence*, 37.

²¹ Bkz. Fâtır 36/82; Fussilet 41/11.

²² Fethullah Han, *Kur’ân ve Kâinat Âyetleri 1*, çev. Oya Morçay (İstanbul: İnkılab Yayınları, 1998), 32.

Netice itibariyle Kur'ân lafızlarında ya da âyetlerinde tezahür eden mucizelerden hiçbiri; yalnızca bir mucize olarak gözükme, kimselerin bilmediği bir şeyi ortaya koymak ve zamanı gelince kıymeti anlaşılacak için değildir. Kur'ân'ın 14 asır evvel temas ettiği bilimsel gerçekler, modern bilimlerin keşfiyle değeri daha iyi anlaşılacak ve bu bulgular onun "mucize" olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Ancak ayetin indiriliş amacı, sadece bunlardan ibaret olmayıp asıl amaç bu âyetten ibret almaktır. Dolayısıyla Kur'ân'da yer verilen bilimsel mucizelerden her biri, içerik bakımından daha büyük bir öneme sahiptir.

2. (لَمُوسِعُونَ) -Evrenin Genişlemesi

Hak Teâlâ, evren ve içindekileri yokluktan varlık âlemine geçişlerini takdir etmiş, onları belirlenen zamanda ve dilediği şekilde yaratmış, yaratmayı da her an sürdürmektedir.²³ Kur'ân, yer ve göğün yaratılışının tek bir takdir ve emirle başlatıldığını haber vermiş,²⁴ onlara kendi şekil ve düzenlerini almaları emri verilirken de onların itaat ettiklerini bildirmiştir.²⁵

Kur'ân'ın ifadesiyle yaratılış her an devam ettiğine göre,²⁶ bu da sonuç itibariyle evrende genişlemelere yol açacaktır. Bu bağlamda: "O, yarattıklarına dilediği ilaveyi yapıp onları arttırır."²⁷ âyetiyle Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle yaratılışın sabit kalmadığına vurgu yapılır.²⁸ Söz konusu yeni teşekküller gök cisimlerinin kendi içlerinde de gerçekleşebilir. Patlama neticesinde bulutsu kütlede kopan büyük parçalar, sürekli birbirlerinden uzaklaşarak evrenin genişlemesine yol açarlar. Ancak bu yeni teşekküller her zaman genişlemeye sebebiyet vermezler. Şayet bir kütlede yoğunlaşma var ise burada büzülme ve küçülmeden söz edilebilir. Böylece yoğunluğu çok olan bir yıldız, ilk halindeki gibi tekrar toz-duman şekline geçerek bünyesinde genişler.²⁹

Kur'ân'da evrenin genişlemesinden söz eden âyet şudur: "Göğü gücümüzle biz kurduk ve kuşkusuz genişletici olan da biziz."³⁰ Bu âyette geçen (لَمُوسِعُونَ) lafzı, birçok müfessirce farklı anlamlarda yorumlanmıştır. İbn Zeyd (ö. 51/671) âyetteki "mûsi'üne" kelimesine "genişleten" manası verirken,³¹ İbn Abbas (ö. 68/688), Hasan el-Basrî (ö. 110/728), İbn Kuteybe (ö. 276/889)³² ve Zemahşerî (ö. 538/1143)³³ gibi

²³ er-Rahmân 55/29.

²⁴ el-Kamer 54/49-50.

²⁵ Fussilet 41/11.

²⁶ er-Rahmân 55/29.

²⁷ Fâtır 35/1.

²⁸ Seyyid Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, çev. Salih Uçan vd. (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1991), 8/410; Celal Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri* (İstanbul: Erkam Yayınları, 1994), 101-105, 114.

²⁹ Joseph Silk, *Evrenin Kısa Tarihi*, çev. Murat Alev (Ankara: Tübitak Yayınları, 1997), 62; Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 221-222; Craig, *Finitude of the Past and God's Existence*, 43; Weinberg, *İlk Üç Dakika*, 34; Kalkan, *Big Bang Teorisi'nin Teistik Deliller Açısından Değeri*, 28.

³⁰ ez-Zâriyât 51/47.

³¹ Ebû'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahman b. Alî b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *Za'du'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, thk. Abdurrezzâk Mehdî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1422), 8/41.

³² Muhammed Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Buruç Yayınları, 1996), 17/52.

³³ Ebu'l-Kasım Mahmud Zemâşerî, *el-Keşşâf an-Hakâik Gavâmizi't-Tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kuttâbi'l-Arabî, 1407), 6/38.

âlimler bu kelimeye “güç yetiren, bol rızık veren” anlamını vermişlerdir. Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) ise âyetteki “mûsi’üne” kelimesinin tüm bu anlamları ihtiva edebileceğini ifade etmiştir.³⁴ İbn Kesîr (ö. 774/1372) evrenin çap olarak genişlemekte olduğunu benimseyenlerdendir. O, ilgili âyeti; “Biz gerçekten, göklerin her tarafını (çapını) genişlettik” anlamında ele alarak onun genellikle ilk genişlemeden söz ettiği ancak genişlemenin halen devam ettiğinden bahsetmediği anlaşılmaktadır.³⁵

Zâriyât sûresinin 47. âyetinden evren genişlemesinin belli bir süre sonra son bulacağına dair bir mana çıkarılamaz. Şayet genişlemeden, sürekli yaratılış ile evrenin büyümesi kastediliyorsa bu her daim süregelen bir durumdur. Herhangi bir gök cisminde genişlemenin bir gün nihayete ereceği kuvvetle muhtemeldir. Zaten evrende sonsuza kadar bir büyüme ve genişlemeden söz edilemez. Kur’ân evrenin, genişlemenin nihai bitiş noktasından başlayarak yeniden ilk başlangıç noktasına dönüşünü imkân dâhilinde görür ve bulutsu kütlede kopup gök cisimlerini meydana getiren büyük parçaların tekrar aynı noktaya geleceklerinden söz eder.³⁶ Âyet, bulutsu kütlelerin patlayıp dağılmasının ardından zamanı geldiğinde dürülüp bükülmesini (طَيَّ) kelimesiyle ifade eder. Tayy, “açıp yayma” manasındaki “neşr”in zıddıdır.³⁷

Kıyametin ne zaman kopacağı ile ilgili soruya Kur’ân’da: “Güneşle ay birleştirilince”³⁸ cevabıyla karşılık verilerek (طَيَّ-dürme) işlemine işaret edilir. Ay, dünyanın bir uydusu olduğuna göre, onun güneş ile bir araya gelmesi dünyanın da bütünleşmeye katılımı anlamına gelir. Mevzu ile alakalı sahih bir hadîste ise şöyle buyrulur: “Allah kıyamet günü bütün yer tabakalarını kabzeder”³⁹ Tüm bu izahatlar, evrenin her geçen gün genişlemekte olduğuna delil gösterilir. Aksi halde onun tekrardan bir araya gelmesinden bahsedilemez. Bu nedenle canlı ve cansız varlıkların tümünün toplandığı zamana âyette “toplanma günü” manasındaki “yevmu’l-cem” ifadesiyle dile getirilir.⁴⁰

Birçok âyette, her varlığın geriye ve yeni bir hayata dönüşünden haber verilir. Bu durumu ifade etmek için de “iade” kelimesi kullanılır.⁴¹ Bununla yeni âlemleri inşa etmek kastedilir. Yüce Allah, mevcut âlemlerden cennet ve cehennem gibi başka âlemler yaratmayı murad etmiş olabilir. Göklerin dürülerek bükülmesi, yeni bir yaşam ve

³⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 20/386-387; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 116.

³⁵ Ebû’l-Fidâ İmaduddîn İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Âzîm*, thk. Sâmî b. Muhammed Selâme (b.y.: Daru’t-Tayyibe li’n-Neşr, 1420/1999), 1/346.

³⁶ el-Enbiyâ 21/104.

³⁷ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 11/347.

³⁸ el-Kiyâme 75/9.

³⁹ Muhammed b. İsmâîl Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, çev. Mehmed Sofuoğlu (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1988), “Rikak”, 44. Ayrıca bk. Buhârî, “Tevhîd”, 6, 19, “Tefsir”, 39; Ebu’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Müslim, *es-Sahîh* (İstanbul: 1992), “Munâfikun”, 19-23.

⁴⁰ eş-Şûrâ 42/7; et-Teğâbun 64/9; Taberî, *Taberî Tefsîri*, 5/554; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 118.

⁴¹ el-Enbiyâ 21/104; el-Ankebût 29/19; en-Neml 27/64.

yeni âlemlerin inşası için bir başlangıçtır. Bir âlemin son bulmasıyla, bir başka yaşam ve bir başka âlem için başlangıç olacağı Kur'ân'da ayrıca ifade edilir.⁴²

Kur'ân, evrenin her geçen gün genişletildiğinden söz ederek uzay cisimlerinin birbirinden uzaklaştığını, aralarındaki mesafenin gitgide arttığını ve eninde sonunda tüm bu varlıkların yıkıma maruz kalacağını bildirmiştir.⁴³ Modern bilimin yaptığı gözlem ve deney sonuçları da Kur'ân'ın haber verdikleriyle birebir uyumuştur. Stephan Hawking (1942-2018), evrenin genişlemekte olduğunu bilimsel verilerle tespit edilmesini 20. yüzyılın en önemli düşünsel devrimlerinden biri olarak nitelendirmiş ve bunun günümüze dek anlaşılmasından duyduğu şaşkınlığı dile getirmiştir. Hawking, Cenâb-ı Hakk'ın 6. asırda indirdiği Kur'ân'da evreni yarattığına ve genişlettiğine dair⁴⁴ bu gerçeğe Batılıların nasıl olmuş da ulaşamadıklarını hayretle karşılamış, Kur'ân'ın bilimsel verilere ışık tuttuğunu söylemekten de kendini alamamıştır.⁴⁵

20. asrın başlarına dek bilim adamlarınca kabul gören tek düşünce, “evrenin sabit bir konumda olduğu ve ezelden beri mevcut halini devam ettirdiği” görüşüydü. Ancak son dönem modern teknolojiyle yapılan araştırma ve incelemeler evrenin ezeli olmadığını, onun gittikçe genişlemekte olduğunu ispatladı. Ünlü fizik bilim adamı Alexander Friedmann ve evrenin başlangıcında bir Büyük Patlama'nın yer aldığını öne süren ilk bilim adamı olan Georges Lemaitre, son asırda evrenin devamlı değiştiğini ve genişlediğini ispatladılar.⁴⁶ 1929'da bilimsel gözlem ve hesaplamalarla bu teorinin doğruluğu ispatlandı. Edwin Hubble, dev teleskopla gökyüzünü gözlemlerken, gök cisimlerinin sürekli birbirlerinden uzaklaştıklarını tespit etti. Astronomi tarihinin en önemli buluşlarından kabul edilen bu buluştan hareketle Hubble, evrenin genişlemekte olduğuna da hükmetti.⁴⁷

Hülasa, gök cisimleri sürekli birbirinden uzaklaşmaktadır. Gittikçe birbirinden uzaklaşan evren ise, daimi olarak “genişleyen” bir kâinat manasına gelmektedir. Evrenin genişlemekte olduğu düşüncesi, sonraki yıllarda yapılan gözlem ve hesaplamalarla kesinlik kazanmıştır. Böylece Kur'ân'ın (لَمُوسِعُونَ) gibi tek bir lafız, söz konusu tahmini ifade etmek için yeterli görülmüştür.

3. (فِي فَلَكٍ يَسْبُحُونَ), (سَبْعَ سَمَاوَاتٍ) -Evrendeki Kusursuzluk

Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ispat etmek için O'nun (cc) en büyük eseri olarak gösterilen evrene ve onun nizamına ziyadesiyle yer verir. Evrende var olan hiçbir varlığın başıboş yaratılmadığı,⁴⁸ her şeyin kendi tabii kanunları çerçevesinde hareket ettiği ve Allah'ın yaratmasında hiçbir kusura yer verilmediği Kur'ân'da anlatılmaktadır.⁴⁹

⁴² el-Ankebût, 29/19-20; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 119; Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 157-158.

⁴³ el-Enbiyâ 21/30; Celal Kırca, *Kur'ân-ı Kerîm'de Fen Bilimleri* (İstanbul: 1984), 62-63.

⁴⁴ ez-Zâriyât 51/47.

⁴⁵ Stephan Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Sabit Say vd. (Milliyet Yayınları: 1989), 62.

⁴⁶ Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 221-222; Weinberg, *İlk Üç Dakika*, 34; Kalkan, *Big Bang Teorisinin Teistik Deliller Açısından Değeri*, 28.

⁴⁷ Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 222; Weinberg, *İlk Üç Dakika*, 9-12, 41-43; Han, *Kur'ân ve Kâinat Ayetleri 1*, 31-32.

⁴⁸ Âl-i İmrân 3/191; Sâd 38/27.

⁴⁹ el-Mülk 67/3-4.

Âyette birbiriyle uyumlu olarak yaratılan yedi göğü yoktan var eden ve bunları birbirine çekim kanunu ile bağlayan yüce kudretin Allah (cc) olduğu belirtilmektedir. O yüce zatın yarattıklarında herhangi bir çelişki ve uyumsuzluğun görülmediği, göklerin yaratılışlarının çok mükemmel olduğu, onlarda herhangi bir aksaklık bulunmadığı beyan edilmektedir.⁵⁰

Gökyüzü, mahiyetini Cenâb-ı Hakk'tan başkasının bilemeyeceği bir cisimdir. Yapılan bazı ölçümlere göre gök ile yer arasındaki uzaklık mesafesi, beş yüz yıldır. Günümüzde uzay yolculukları programlarının tespitine göre bu uzaklık millerle ifade edilmektedir. Evren, güneş sistemi ile diğer yıldız sistemlerinin bir araya getirilmesinden oluşur. Güneş sistemi ifadesi, astronomi ilminde güneş ve diğer gök cisimleri, uyduları ile ilgili kullanılır. Yıldız kümeleri ise arada bir renk değiştiren oldukça uzak güneşlerdir.⁵¹

Evrenin, çelişki ve uyumsuzluktan uzak olduğunu ve son derece mükemmel yaratıldığını bilimsel keşif ve gözlemler de teyit etmektedir. Evren, o kadar büyüktür ki dünya, güneş ve diğer gök cisimleri ona kıyasla küçücük birer nokta kadardır.⁵² Güneş 100 milyar yıldızı kapsayan samanyolunun özel bir gök cisimidir. Her birinin kendi yıldız sistemi, diğer milyonlarca galaksilerden uzak yerlere yayılmıştır. Evrende keşfedilen en uzak cisim 16 milyar ışık yılı uzaklıktadır. Bu mesafe o kadar uzaktır ki, bu cismin ışığı dünyanın yaratılmasından çok daha öncesinde seyrine başlamıştır.⁵³

Kâinattaki milyarlarca gök cisimi, kusursuz bir denge içerisinde kendileri için belirlenmiş mihverlerinde dönerler. Tüm bunlar, kendi etraflarında ve bağlı oldukları sistemlerle birlikte duraksamaksızın ve çarpışmaksızın hareket ederler. Keza kâinatta hız kavramı, dünya standartlarıyla mukayese edildiğinde akıl bunu idrak etmekte zorlanır. Sayılamayacak ton ağırlığındaki yıldız, gezegen ve galaksiler uzay içinde son derece bir süratle dönerler. Mesela, dev boyutlarına rağmen dünya, saatte 1670 km hızla kendi yörüngesinde, yaklaşık 60 katı hızla da güneş etrafında hareket eder. Verilen bu rakamlar yalnızca dünya için geçerlidir. Güneş sisteminin hızı ise, aklın idrak edemeyeceği mahiyettedir. Kâinatta var olan sistemlerin, büyüklükleri oranında hızları da artar. Güneş sisteminin galaksi çevresindeki hareket hızı, saatte tam olarak 720 bin km'dir. 200 milyar gök cisimini içinde barındıran "Samanyolu Galaksisi"nin uzaydaki sürati ise saatte 950 bin km'dir.⁵⁴

Johannes Kepler, 1605 yılında yayınladığı kurallarıyla gezegensel yörüngeleri başarı ile açıklayan ilk kişidir. Isaac Newton 1687 yayınladığı *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica* kitabında gök hareketini daha genel yasalarını açıklamıştır.

Evrende olağanüstü bir denge mevcuttur. Gök cisimlerinin hiç şaşırmadan kendi yörüngelerinde hareket etmeleri bu dengeye işaret etmektedir. Yakın bir zamana kadar bu yörüngeler bilinmezken, Johannes Kepler (1571-1630), 1605

⁵⁰ er-Ra'd 13/2.

⁵¹ Aristoteles, *Gökyüzü Üzerine*, çev. Saffet Babür (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997), 79; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, 17-18; Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/410; Vehbe Zuhayli, *Tefsîru'l-Münîr*, çev. Ahmet Efe vd. (İstanbul: Risale Yayınları, 2014), 15/12-14.

⁵² Copan and Craig, *Creation out of Nothing*, 230.

⁵³ Angus Armitage, *Kopernik*, çev. Emel Bayar (İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2004), 151-152, 190; Micheal White- John Gribin, *Einstein*, çev. Yelda Türedi (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2005), 28-29; Han, *Kur'ân ve Kâinat Âyetleri 1*, 31.

⁵⁴ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, 20-21, 28-29; White, *Einstein*, 29; Armitage, *Kopernik*, 209-211; Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 161-162.

yılında yayınladığı kurallarıyla gezegenel yörüngeleri başarı ile açıklayan ilk kişi olmuştur.⁵⁵ O, bu yörüngeyi “elips” şeklinde olduğunu ispatlayarak bu kuralın tüm gezegenlerin yörüngeleri için geçerli olduğunu ortaya koymuş, gezegenlerin kendi yörüngelerinde sürekli aynı hızda hareket etmediklerini savunmuştur.⁵⁶ 14 asır evvel nazil olan Kur'an'da bu hususa şöyle dikkat çekilmektedir: “O, Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratandır; her biri bir dairede yüzer (فِي فَلَكٍ يَسْبُحُونَ)”.⁵⁷ Söz konusu gök cisimlerinin, kendi etraflarında ve bağlı oldukları sistemle beraber hareket ettiği âyetteki (فِي فَلَكٍ يَسْبُحُونَ) ifadesiyle haber verilmektedir.

Kur'an'da gök cisimlerinin dönüşleri için düz bir hareketi tasvir etmek için kullanılan “cereyan” fiili ve diğer taraftan bunların hareketlerini yüzüp gitme manasındaki (يَسْبُحُونَ) lafzı ile anlatılışı, seyirlerinde kâinatın hep aynı çizgilerini takip etmediklerini ifade eder. Şayet yörüngelerdeki hareketler, evrenin sabit yer ve konumlarında olsaydı bu, “devr” kelimesiyle belirtilirdi. Bu da gök cisimlerinin, galaksilerin sabit birer mekânda durmadıklarını, sürekli bir yöne doğru akıp gittiklerini, mihrverlerinin ve yörüngesel hareketlerinin de bu akış hareketi içinde şekillendiklerini akla getirir. Bu nedenle seyre uygun olarak dönüşler için “cereyan” lafzı kullanılmıştır. Zira yüzme, bir seyir dâhilinde vuku bulur. Bu hareketler de aynı zamanda evren genişlemesine sebebiyet verir.⁵⁸

Azametini bir delil olsun diye Cenâb-ı Hakk, dünyayı hem kendi hem de güneş etrafında döndürerek tüm varlıklar için yaşamaya elverişli bir hale getirmiştir. Yine Yüce Allah, evreni aydınlatmak ve ısıtmak için güneşi, bitkilere yarar sağlamak üzere de Ayı yaratmıştır. Güneş, Ay, yıldızlar ve dünya, her biri kendi mihrverinde aynen eğilmekte olan ipin, milin çevresinde dönüşü gibi hareket eder. İp milsiz dönmediği gibi, mil de ipsiz dönmez. Aynı şekilde söz konusu gezegenler de mihrversiz hareket etmezler. Mihrver de onlar olmadan hareket etmez.⁵⁹

Kâinatta var olan yörüngeler yalnızca yıldız, ay ve güneşin hareketinden ibaret değildir. Diğer galaksiler de, başka merkezler etrafında durmaksızın dönmektedir. İşte evrenin düzeninin bozulmaması ve dünyanın yaşanmaz bir hale gelmemesi için dünya yörüngesinde en ufak bir sapma vuku bulmaz. Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ilim ve kudretiyle işleyen bu sistemin hiçbir yerinde başboşluk, çelişki ve uyumsuzluk yoktur. Evrendeki mükemmel, kusursuz dengenin varlığı; güneş, ay ve dünyanın hava boşluğundaki dönüşleri, modern bilimce de ispat edilmektedir.⁶⁰ Bu da Kur'an'ın sonsuza dek mucize olduğuna, Allah (cc) katından indirilen bir vahiy ürünü ve insanlığa büyük bir lütuf olduğuna işaret etmektedir.

Evrendeki kusursuz cisimlerden biri olan güneş, dünyadan yüz elli milyon km uzakta olduğu halde, hayat için lüzumlu görülen ısıyı ara vermeksizin dünyaya ulaştırır. Güneşte hidrojen, helyuma dönüştürülür ve bu işlem sürekli olarak devam ettirilir. Dünyada yaşam, güneşten gelen %99 enerjiyle temin edilir. Bu enerjiden bir kısmı, ışık olarak alınır. Diğer kısmı ise, ısı olarak yararlanılan kızılötesi ışınlardır.

⁵⁵ Armitage, *Kopernik*, 189.

⁵⁶ Armitage, *Kopernik*, 190; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, 19; Kalkan, *Big Bang Teorisi'nin Teistik Deliller Açısından Değeri*, 18.

⁵⁷ el-Enbiyâ 21/33.

⁵⁸ Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 117.

⁵⁹ el-En'âm 6/96; Zuhayli, *Tefsîru'l-Münîr*, 9/40-43.

⁶⁰ Taşkın Tuna, *Son Basamak: Kosmostan Kıyamete* (İstanbul: Şule Yayınları, 2003), 91.

Genleşip salınan güneş, saatte bin seksen km hızla üç km kadar dünyaya doğru mesafe kat edip sonra geri döner. İki yüz milyar yıldızdan biri olan güneş, dünyamızdan 325.500 kat iri olduğu halde, kâinattaki küçük gezegenlerden sayılır ve samanyoluna otuz bin ışık yılı uzaklıkta yer alır.⁶¹

Güneş ve onun yörüngesi ile ilgili haber verilen ilmi hakikatler Kur'ân'da şöyle anlatılmaktadır: "O, Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratandır; her biri bir dairede yüzer"⁶², "Onlar için bir başka delil olan güneş, kendine ait yörüngesinde belli bir kanuna göre akıp gider. İşte bu, kudreti dâimâ üstün gelen ve her şeyi en iyi bilen Allah'ın takdiridir."⁶³ Bu âyetlerde ifade edilen gerçekler, 20. yüzyılın astronomik verileriyle daha iyi anlaşılmaktadır.

Kur'ân, gökyüzünün yedi kat (سَبْعَ سَمَوَاتٍ) olarak düzenlediğini⁶⁴ ve iki günde yaratılışın tamamlandığını haber verir.⁶⁵ Âyetlerde geçen "gök" lafzı, bütün kâinatı kastetmek için kullanıldığı gibi dünya göğü için de kullanılmaktadır. Bu durumda dünya göğünün de yedi katmandan teşekkül ettiği sonucuna varılmaktadır.⁶⁶ Bilim adamlarının kimyasal içerik veya hava sıcaklığını esas alarak yaptıkları açıklamalara göre dünya göğü (atmosferi) üst üste dizilmiş yedi farklı katmandan oluşmaktadır. Günümüzde meteorolojide kullanılan ve "Limeted Fine Mesh Model" (LFMII) olarak isimlendirilen modele göre de atmosfer yedi katmandan meydana gelmektedir.⁶⁷

Kur'ân'ın işaret ettiği gibi başlıca yedi katmandan oluşan atmosferin, dünyaya en yakın katmanı olan ve 1. katta yer alan Troposfer'dir. Bu katmanın kalınlığı kutuplarda 6 km'ye kadar iner, ekvator da ise 12 km'ye kadar çıkar. Meteorolojik olaylar, Troposfer'in 3-4 km'lik bölümünde meydana gelir. Atmosfer gazlarının %75'i bu tabakadadır. 2. katta Stratosfer, 3. katta ise, canlılar için öldürücü olan mor ötesi ışınları tutan Ozonosfer bulunur. 4. katta sıcaklık değerinin -100 C'ye indiği Mezosfer tabakası vardır. 5. katta Termosfer, 6. katta İyonosfer bulunur. Yeryüzünden 500 km kadar yükseklikte yer alan İyonosfer tabakası radyo dalgalarını aksettiği için dünyadaki haberleşmeye imkân sağlar. Yüksekliği bin km'yi bulan ve gaz oranı son derece azalan Ekzosfer ise, 7. katta yer alır.⁶⁸

Kur'ân, atmosferin birbirinden ayrı ve uyumlu katmanlardan oluşmuş olabileceğine 1400 yıl önce işarette bulunmuştur. Bilim adamları ise son yüzyıllarda yaptıkları araştırma ve gözlemlerle ancak bu bilgiye ulaşmışlardır. Kur'ân'ın nazil

⁶¹ Paul Davies, *Son Üç Dakika*, çev. Sinem Gül (İstanbul: Varlık Yayınları, 1996), 38; Weinberg, *İlk Üç Dakika*, 107-108; Maurice Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'ân*, çev. Mehmet Ali Sönmez (İstanbul: DİB. Yayınları, 1987), 232; Tuna, *Son Basamak: Kosmostan Kıyamete*, 99; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 236-243.

⁶² el-Enbiyâ 21/33.

⁶³ Yâsîn 36/38.

⁶⁴ Talâk 65/12; el-Bakara 2/29.

⁶⁵ Fussilet 41/11-12.

⁶⁶ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed Mâverdî, *en-Nuket ve'l-'Uyûn*, nşr. Seyyid Abdulkasım b. Abdurrahim (Beyrut: Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, 2007), 6/36-37; Abdurrahim Kaplan, "İşârî Tefsir Geleneğinde Coğrafi Unsurların Yorumlanması: El-Bahrü'l-Medîd Örneği", *Hikmet Yurdu Araştırma Dergisi* 14/27 (2020), 134-135.

⁶⁷ Turhan Aküzüm vd., *Meteoroloji 1* (Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 1994), 9; Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 165-166.

⁶⁸ Frederick Lutgens- Edward Tarbuck, *The Atmosphere: an Introduction to Meteorology* (Prentice Hall: 2010), 32; Aküzüm, *Meteoroloji 1*, 10-12; Kur'ân Araştırmaları Grubu, *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mûcize* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2005), 98.

olduğu sıralardaki bilimsel birikim ile atmosfer tabakalarının varlığı ve görevlerinden söz etmek mümkün değildir. Fussilet sûresinin 12. âyetinde geçen “... Her bir göğe kendi görevini bildirdi” ifadesi, tabakaların tetkikiyle bilinir ve onlardan her birinin farklı bir vazife ile emre amade kılındığı anlaşılır.

Görüldüğü üzere kâinatın her safhasında eşsiz sanatını izhar eden Cenâb-ı Hakk, atmosferde var ettiği katmanlarda da ilgili âyetlerle sanatına dikkat çekmektedir. Her katman, üstlendiği rolü eksiksizce ifa etmekte ve katmanlar arasında bölüştürülen görev taksimine tamı tamına uymaktadır. Atmosferdeki şuursuz cisimlerin şuurulu bir canlı gibi insanların hizmetine verilmeleri, Hak Teâlâ'nın insanlara rahmetinin bir neticesidir.

4. (مَدَدْنَاهَا، طَحِيهَا، دَحِيهَا) -Dünyanın Geoit Şekli

Evrendeki en küçük cisimlerden biri olan dünya, şekil ve yapısıyla başta insan olmak üzere birçok canlı için yaşam alanı kabul edilir. Dünyanın şekli devekuşu yumurtası gibi geoit biçimindedir. Kutuplardan basık, küremsi şeklinde olan bu cisim Kur'ân'da şöyle işaret edilir: “Yeri de ondan sonra yuvarlakça sermiştir - دَحِيهَا ”⁶⁹, “Yere ve onu yayana- طَحِيهَا-”⁷⁰ “Yeryüzünü de yaydık - مَدَدْنَاهَا -”⁷¹ Ayrıca: “Geceyi gündüze sarar- يُكْوِرُ، gündüzü de geceye sarar- يُكْوِرُ”⁷² âyetindeki “tekvir” kelimesi, “yuvarlak bir şeyin üzerine bir cisim sarıp örtmek” anlamıyla dünyanın yuvarlak oluşuna delil gösterilir.⁷³ Ancak Fahreddin er-Râzî, (مَدَدْنَاهَا، طَحِيهَا، دَحِيهَا) ifadelerinden hareketle dünyanın son derece büyük bir küre şeklinde olduğunu; fakat düz ve dairevi olmadığını söyler.⁷⁴

Kur'ân'ın nüzulünden birkaç asır sonrasında bile dünya bir tepsi şeklinde algılanmıştır. Dünyanın yuvarlak olduğunu iddia eden ilk bilim adamı, Ebu'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî (ö. 453/1061) olmuştur.⁷⁵ Kur'ân, dünyanın küremsi şekline işaret ederek onun beşer kelâmı olamayacağını, Hz. Peygamber'in de kişisel kabiliyetiyle bu bilgiye ulaşamayacağını bildirmiştir. Günümüzde insanlar için sıradan bir malumat olan dünyanın yuvarlaklığını o dönemin insanlarına izah edip onları bu konuda ikna etmek neredeyse imkânsızdı. Bu sebeple Kur'ân'da işaret edilen bu hakikat, o dönemde anlaşılammıştır. İnsanlar, ilgili âyeti Cenâb-ı Hakk'ın, yeryüzünü düzgünce yarattığına delil kabul etmiş ve böylece Nâziât sûresi 30. âyette geçen “dahv” kelimesindeki yuvarlaklık ifade eden manalar idrak edilememiştir. “Dahv” kelimesi, devekuşu yumurtasını tarif etmek için de kullanılmıştır.⁷⁶ Devekuşlarının o zamanlarda Arabistan'da çokça bulunması, Kur'ân'ın nazil olduğu

⁶⁹ en-Nâziât 79/30.

⁷⁰ eş-Şems 91/6.

⁷¹ el-Hicr 15/19.

⁷² ez-Zümer 39/5.

⁷³ İsfahânî, *Müfredât*, 875; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 252; Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 165.

⁷⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 2/112-114, 14/78; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, 249-251.

⁷⁵ Abdurrahim Kızılsöker, “el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İ'câza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 10/4 (Aralık 2018), 1483.

⁷⁶ İsfahânî, *Müfredât*, 351-352.

dönemde insanların devekuşu yumurtasını alıp tetkik etmelerine ve dünyanın küremsi yapısını akıllarında tasvir etmelerine fırsat tanımıştır.⁷⁷

Kur'ân, her asra hitap eden ilahî kaynaklı cihanşümül bir kitaptır. Ancak onun her sözünü ve her hükmünü herkes aynı şekilde anlayamaz. Çünkü insanların algılama seviyeleri ve biçimleri birbirinden farklıdır. Kur'ân'ın kimi ifadesi, herkesin anlayabileceği şekilde açık iken, kimi ifadesi de anlaşılacak için zamana ihtiyaç duyar. Bu nedenle bilimin gelişmesine paralel olarak âyetlerin işaret ettiği manaların da daha iyi anlaşılacağını söyleyebiliriz. Dolayısıyla Kur'ân'ın bizce henüz anlaşılmayan ifadelerle yer vermesi, onun Allah (cc) kelamı olmadığını göstermez.

5. (تَمْرٌ) -Dağların Hareket ve Görevi

Cenâb-ı Hakk, dünya ve içindekilerini son derece mükemmel ve eşsiz bir biçimde yaratmıştır. Onda hiçbir çelişki, hiçbir eksiklik ve hiçbir dengesizlik görülmez. O'nun sanat eserleri üzerinde tefekkür eden insan, her şeyin muazzam bir plan ve program dâhilinde işlediğini görür ve yaratılışça birer mucize olduğunu anlar. Cenâb-ı Hakk, dünya ile birlikte dağların hareket ettiğini ve onların birer amaç için yaratıldığını şöyle haber verir: “Dağları görürsün de, onları hareketsiz zannedersin; oysa onlar bulutların geçişi gibi geçerler (تَمْرٌ).”⁷⁸ Âyette ‘dünya’ yerine ‘dağ’ lafzının kullanılması, dağların dünyadaki sabitliğin sembolü olduklarından dolayıdır. Durmuş gibi görünen dağların hareket edişi, dünyanın hareket halinde oluşu anlamına gelir.⁷⁹

Dağların hareketi, üstünde buldukları yeryüzünün hareketinden kaynaklanır. Yeryüzü, manto katmanı üzerinde akar gibi hareket eder. Bu hususta yeterli kanıtlar sunan ilk bilim adamı Alfred Wegener (1880-1930)'dir. Ona göre, yeryüzü ve üst mantodan teşekkül eden 100 km kalınlığındaki yer kabuğu “tabaka” adıyla bilinen kısımlardan meydana gelir. “Tabaka tektoniği” olarak bilinen varsayımına göre bu tabakalar, kıtaları ve okyanus tabanını da yanında sürükleyerek yeryüzünde dolanırlar. Bu kıtasal hareket, yaklaşık olarak senede 1 ile 5 cm arasında gerçekleşir ve tabakalar bu doğrultuda hareket ettikçe de dünya yüzeyi değişikliklere maruz kalır. Mesela, Atlantik Okyanusu her yıl gittikçe genişlemektedir. Yukarıdaki âyette dağların hareketi “تَمْرٌ -sürüklenirler” fiiliyle ifade edilir ki, bilim adamları da günümüzde “kıtasal sürüklenme” anlamına gelen “continental drift” terimini bu bağlamda ele alır.⁸⁰

Kur'ân, dağların mühim bir jeolojik fonksiyonu üstlendiğini, yeryüzündeki sarsıntıları engelleyici özelliğinin olduğunu,⁸¹ dağların kazığa benzetildiğini haber vermiş,⁸² çağımızın modern jeolojik bulguları da bu hükmü desteklemiştir. Bilim insanları, dağların yalnızca yüzey yükseltilerine sahip olmadıklarını, dağ kökü adıyla

⁷⁷ Kur'ân Araştırmaları Grubu, *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mucize*, 111-114.

⁷⁸ en-Neml 27/88.

⁷⁹ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8: 64.

⁸⁰ John Langone vd., *Sayıların İcadından Sicim Teorisine: Bilimin 4000 Yıllık Resimli Serüveni*, çev. Duygu Akın (İstanbul: NTV yayınları, 2008), 331; İhsan Ketin, *Genel Jeoloji Yerbilimlerine Giriş* (İstanbul: Teknik Üniversite Matbaası, 1977), 1/526; Mustafa Cin, *Hareketli Yer Kabuğu, Depremler ve Türkiye* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2020), 17-18; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, sad. M. Nur Çetin vd. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 5/519.

⁸¹ el-Enbiyâ 21/31.

⁸² en-Nebe' 78/6-7; Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'ân*, 293.

bilinen bölümleriyle kendi boylarının 10-15 misli kadar yerin derinliklerine doğru uzandıklarını araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır. Bilimin verilerine göre yer kabuğunun dış yüzeyi magma üstünde hareket eden plakalar şeklinde dağılmıştır. Dünyanın kendi mihveri etrafındaki dönüşünün çok hızlı olmasından dolayı dağların sabitleştirici özelliği olmasaydı yüzen plakalar hareket ederdi.⁸³ Bu durumda yeryüzünde yaşam imkânsız hale gelebilirdi. Bu nedenle Cenâb-ı Hakk'ın bir lütfu olarak dağlar, kazık gibi işlev görerek kıtasal kütlelerin hareketini keser.

6. (الْأَزْوَاج) -Yaratılıştaki Çiftler

Kur'an, varlık âleminin çiftler (الْأَزْوَاج) halinde yaratıldığından söz eder.⁸⁴ Dünyadaki varlıkların tümü; zıddı, benzeri veya karşıtı olması bakımından çifttirler. "Çiftleri yarattı" demek, "tüm tür ve sınıflarıyla âlemi yarattı" demek anlamına gelir. İşte âyetteki (الْأَزْوَاج) lafzı, her şeyin çift yaratıldığına işaretle bulunarak bilimsel bir gerçeği dile getirmektedir.⁸⁵

Yakın bir zamanda yapılan bilimsel araştırmalarla Kur'an'ın bildirdiği gibi maddelerin çiftler halinde yaratıldığı tespit edilmiştir. Nobel ödüllü Paul Dirac (1902-1984), maddenin çiftler şeklinde yaratıldığını ispatlamaya çalışmış, "Parité" adını verdiği buluşuyla her maddenin "anti madde" adıyla bilinen bir çifti olduğunu keşfetmiştir. Bu anti-madde, bünyesinde maddenin zıddı nitelikler barındırır. Mesela, maddenin zıddı olarak anti-maddenin elektronları (+), protonları ise (-) kutupludur. Dolayısıyla her maddenin zıt kutuplu bir anti parçacığı bulunur. Bunların yaratılışı ve yok oluşu, aynı esnada teşekkül eder. Yaratılıştaki çiftlere bir misal de bitkiler verilebilir. Botanikçiler, bitkilerde cinsiyet farklılığının olduğunu ancak bir asır önce ortaya çıkarabilmişlerdir.⁸⁶ Oysa nebatatın çiftler halinde yaratıldığı, Kur'an'da 14 asır evvel şu âyetlerle haber verilmiştir: "...her güzel olan çiftten (زَوْج) bir bitki çıkardık."⁸⁷, "...O, gökten yağmur indirendir, bununla her türlü bitkiden çiftler (الْأَزْوَاج) çıkardık."⁸⁸ Tüm bu buluşlar, Kur'an'ın bilimsel verilerle çelişmediğini, bilakis onunla tıpatıp uyduğunu gösterir.

7. (لَا يَتَّبِعَان) -Denizlerin Birbirine Karışmaması

Birbirleriyle karşılaşan iki su birikintisinin birleştiği halde bir engelden dolayı karışmadıkları Kur'an'da şöyle haber verilmektedir: "İki denizi salıvermiş, buluşuyorlar. Lakin aralarında bir engel (بَرْزَخٌ) olduğundan birleşmiyorlar (لَا يَتَّبِعَان)."⁸⁹ Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) ve Katâde b. Diâme (ö. 117/735), âyette

⁸³ Langone, *Sayıların İcadından Sicim Teorisine: Bilimin 4000 Yıllık Resimli Serüveni*, 331; Ketin, *Genel Jeoloji Yerbilimlerine Giriş*, 1/539; Çelakıl, *Kur'an-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 172-175; Hüseyin Yakar, "Kur'an'da Dağların Oluşumu ve İşlevine Dair Âyetlerin Tefsir Kaynakları ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi", *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi* 33 (2020), 107-108.

⁸⁴ Yâsîn 36/36.

⁸⁵ Taberî, *Taberî Tefsîri*, 7/47; Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/185.

⁸⁶ Frank Close, *Antimadde*, çev. Zeynep Alpar (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015), 38-41, 48-49.

⁸⁷ Lokmân 31/10.

⁸⁸ Tâ-hâ 20/53; Çelakıl, *Kur'an-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 176-177; Doğan Erçetin, *Nun ü Sak Kur'an'a Göre Varlık ve Evren Kitabı* (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2014), 100-101.

⁸⁹ er-Rahmân 55/19-20.

zikredilen “iki deniz”in Akdeniz ile Basra Körfezi olduğunu belirtmektedir. Onlara göre iki denizden biri diğerinin sınırını hiçbir şekilde aşmaz. Çünkü Yüce Allah, onların aralarına birbirlerine karışmasına engel olacak görünmez bir perde koymuştur.⁹⁰

Karşılaşan deniz sularının, iç içe girerek ısılarının ve tuzluluk oranlarının eşitlenmesi tabii bir durumdur. Kur’ân’ın ifadesiyle olay böyle gerçekleşmemektedir. Denizlerin bu özelliği yakın bir dönemde okyanus bilimciler tarafından da keşfedilmiştir. Mesela, Akdeniz ve Atlas Okyanusu, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu görünürde bir araya gelseler bile sularının birbirine karışmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni görünmeyen bir manidir. Bu mani ise, “yüzey gerilimi kanunu” olarak adlandırılır. Bu yüzey gerilimi, tıpkı bir set gibi deniz sularının birbirine karışmasına mani olur. Fransız okyanus bilim uzmanı Kaptan Jacques Cousteau (1910-1997) denizlerdeki su engelleri konusunda bazı incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeler neticesinde, Akdeniz ve Atlas Okyanusundaki su kütlelerinin birbirine karışmasını engelleyen bir su perdesinin olduğunu gözlemledi. Aynı şekilde bir su engeli 1962 senesinde Alman bilim adamlarınca Mendep Boğazı’nda keşfedildi. Denizler bir araya geldiği halde sularının iç içe girmemesinin Kur’ân’da 1400 yüzyıl evvelden söylenmesi, Kaptan Cousteau’yu şaşkına çevirmiştir.⁹¹

İşte insanoglunun fizik, yüzey gerilimi, okyanus bilimini bilmedikleri bir çağda su kütlelerinin birleştiği halde görünmeyen bir maniden dolayı iç içe geçmedikleri, Kur’ân tarafından yalnızca (لَا يَبْتَغِيَانِ) kelâmıyla haber verilmekte, bu da onun Yüce Allah’ın müciz bir kelâmı olduğunu göstermektedir.

8. (كَأَلْفِ سَنَةٍ), (خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ) -Zamanın İzafiliği

Zamanın göreceliği, 1900’lü yılların başında Albert Einstein (1879-1955) tarafından yapılan bilimsel araştırmalarla ortaya konulmuştur. “Rölativite kuramı” adı verilen bu kurama göre zaman, sabit bir ölçü olmamakla birlikte, hıza bağlı olarak değişebilir.⁹² Kur’ân, zamanın göreceli olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Melekler ve ruh ona süresi elli bin yıl (خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ) olan bir günde yükselir.”⁹³, “...Sonra (işler,) sizin saydığınızla bin yıl (أَلْفَ سَنَةٍ) olan bir günde O’na çıkar.”⁹⁴, “...Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin sene gibidir (كَأَلْفِ سَنَةٍ).”⁹⁵ Bu âyetlerde “bir günü elli bin sene” ve “bir günü bin sene” olan muhtelif zaman ölçülerinden söz edilerek zamanın izafi olduğu bildirilmektedir. Yeryüzündeki bir zaman birimi olarak kabul edilen “gün”, dünyanın 24 saatte bir kendi yörüngesinde dönüşü neticesinde oluşur. Hâlbuki kendi mihverlerindeki dönüşleri binlerce dünya gününe karşılık gelen gezegenler vardır. Bu da dünyadaki bir günün evrendeki diğer gök cisimlerinde farklı olabileceğini göstermektedir.⁹⁶

⁹⁰ Taberî, *Taberî Tefsîri*, 8/100; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 16/555-556.

⁹¹ Bahauddin Hürremşahi, *Kur’ân Bilimi* (İstanbul: İhtar Yayıncılık, 1998), 18-19; Çelakıl, *Kur’ân-ı Kerîm’in Mucize Sırları*, 184; Kur’ân Araştırmaları Grubu, *Kur’ân Hiç Tükenmeyen Mucize*, 136.

⁹² Albert Einstein, *İzafiyet Teorisi*, 57, 93; William Lane Craig, *Time and Eternity* (U.S.A.: A Division of Good News Publishers, 2001), 32-33.

⁹³ el-Meâric 70/4.

⁹⁴ es-Secde 32/5.

⁹⁵ el-Hac 22/47.

⁹⁶ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 22/123-124; Kutup, *Fî Zılâli’l-Kur’ân*, 10/174.

Değişik ortamlarda gün kavramının farklılaşabileceğine işaret eden Kur'an, Einstein'ın izafiyet teorisiyle uyuşmaktadır. Einstein'ın "Özel İzafiyet Teorisi"ne göre ışık hızında giden bir vasıtaya binen kişi için zaman daha yavaştır. Dünyadaki bir kimse için yüz gün geçtiği bir yerde, ışık hızına yakın hareket eden kimse için elli gün geçer. Evrende hız yükseldikçe zaman daha yavaş akar. Buna göre zaman, Kur'an'ın işarette bulunduğu gibi göreceli bir kavramdır. Her mekânda ve her hızda saatler farklılaşır, günler değişik algılanır. Einstein'ın "Genel İzafiyet Teorisi"ne göre ise zaman, büyük çekim alanlarında daha yavaş ilerler. Son zamanlarda İngiliz Ulusal Fizik Enstitüsü tarafından yapılan bir deney de söz konusu bilgiyi doğrulamaktadır. John Laverty, zamanı tam olarak doğru gösteren iki saati senkronize etti. Bunlardan birini Londra'daki laboratuvarında, diğerini ise Londra'dan Çin'e gidip gelen bir uçağa bıraktı. Sonuçta uçaktaki saatin, saniyenin 55 milyarda biri kadar hızlı döndüğünü fark etti. Zamanın göreceliği, deneysel olarak da böylece doğrulanmış oldu. Bu deney, Kur'an'ın zaman konusundaki önyargıyı kırdığını göstermektedir. Şayet bu deney, çekim gücü fazla olan bir gök cisminde yapılabilse, özel saatlere ihtiyaç olmadan normal saatlerle de neticesi görülebilecektir.⁹⁷

İşte Kur'an'ın 1400 yüzyıl önce zamanın izafi olduğuna (مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ) (في يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ), (في يَوْمٍ كَانَ كَأَلْفِ سَنَةٍ) ifadeleriyle işaret etmesi ve bu gerçeğin bilimsel verilerle doğrulanması, onun vahiy ürünü bir kitap olduğunu ispatlamaktadır.

9. (كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ) -Ayın Yörüngesi

Kur'an'da ayın yörüngesine hurmanın eğri salkım dalı anlamına gelen (عُرْجُون) kelimesiyle şöyle işaret edilir: "Ay için de yörüngeler belirledik; sonunda o, eğri bir hurma dalı (كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ) gibi olur."⁹⁸ Âyette eğri salkım dalı, "eski" sıfatıyla tarif edilir ki, hurma dalının eskisi daha eğri olduğundandır. Ay son menzilinde salkım çöpünün eskidiği haldeki gibi incelik, bükülür ve sararır. Bu eşsiz benzetmeyle ayın evrelerindeki biçimleriyle birlikte, ayın dünya etrafında döndüğü yörüngenin şekline işarette de bulunmaktadır.⁹⁹

Ay, dünyanın çevresinde dolanan bir eksende döner. Dünya, güneş çevresinde dönerken, ay da dünyanın etrafında kimi zaman önünde, kimi zaman ardında sarmal bir yol takip eder. Bu şekilde ay, dünyanın eksenini etrafında adeta bükülen bir dal gibi dolanarak mesafe kat eden bir mihvere sahip olur.¹⁰⁰

Ay, dünyayla beraber güneşin çevresinde de döndüğü için uzayda devamlı olarak "S" harfine benzer bir eksen çizer. Dönerken kurumuş hurma ağacı dalı gibi yörünge belirleyen ay, dünyanın çevresinde saatte 3659 km hızla dolandır. Ay, bu hızıyla dünyanın güçlü çekim kuvvetinden korunabilir. Ayın hızı bundan daha yavaş olursa dünyaya çarpabilir, daha hızlı olursa da uzaya savrulabilir. Ayın şekli ve hızı dünyayı son derece etkiler ve gel-git denen hadiseye neden olur. Ayrıca ayın çekim

⁹⁷ Albert Einstein, *İzafiyet Teorisi*, 57, 93; Craig, *Time and Eternity*, 33; Craig, *The Kalam Cosmological Argument*, 111; L. Landau – Y. Roumer, *İzafiyet Teorisi Nedir?*, çev: Salim Gemici (İstanbul: Say Yayınları, 1996), 25; Caner Taslaman, *Big Bang ve Tanrı* (İstanbul: İstanbul Yayınları, 2003), 36; Kur'an Araştırmaları Grubu, *Kur'an Hiç Tükenmeyen Mucize*, 73-75; Kalkan, *Big Bang Teorisi'nin Teistik Deliller Açısından Değeri*, 27.

⁹⁸ Yâsîn 36/39.

⁹⁹ Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/187; Zuhayli, *Tefsîru'l-Münîr*, 9/40-43.

¹⁰⁰ Kur'an Araştırmaları Grubu, *Kur'an Hiç Tükenmeyen Mucize*, 89.

gücü olması gerekenden fazla olsaydı, dünyanın çoğu kısmı bir anda sular altında kalabilirdi.¹⁰¹

Âyetin matematiksel ölçüye vurgu yapması kadar, eğri hurma dalıyla yaptığı tasvir de mücizevidir. O çağın bilgi birikimiyle ayın mihverindeki matematiksel ölçüler de dünyanın etrafında dönerken çizdiği yörüngenin şekli de bilinemezdi. Görüldüğü üzere Kur'ân, (كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ) gibi bir ifadeyle, hem bilim öncesi hem bilim sonrası insanlara ayın nasıl döndüğü konusunda yönlendirmede bulunmuştur.

10. (سَقْفًا مَحْفُوظًا) -Dünyanın Korunaklı Tavanı

Her gezegende olduğu gibi dünyamıza da çokça göktaşı düşer. Ancak bu göktaşları, dünyayı çevreleyen atmosfer sayesinde dünyaya hasar vermez ve yanarak kütle kaybına maruz kalır. Kur'ân, atmosferin bu özelliğinden (سَقْفًا مَحْفُوظًا - korunmuş tavan) ifadesiyle şöyle söz eder: "Gökyüzünü korunmuş bir tavan (سَقْفًا مَحْفُوظًا) kıldık."¹⁰² Yüce Allah, gökyüzünü dünyayı kuşatan manyetik alan ile korur. Atmosferin en üst katmanı "Van Allen" adıyla bilinen ve dünyanın çekirdeğinin taşıdığı nitelikler sebebiyle ortaya çıkan manyetik bir kuşaktan meydana gelir.¹⁰³

Çekirdek, manyetik niteliği olan elementleri ihtiva eder ve iki farklı yapıdan meydana gelir. Bunlardan dış çekirdek sıvı halde iken, iç çekirdek katı haldedir. Çekirdeğin her iki tabakası birbirinin çevresinde döner. Bu dolanım, bir tür mıknatıslanma etkisi oluşturarak tehlikelere karşı korunaklı manyetik bir alan meydana getirir. Dünyayı çevreleyen ozon tabakası, zararlı mahiyetteki morötesi ışınların yeryüzüne ulaşmasını önler. Güneşten gelen bu ultraviyole ışınları, dünyadaki bütün canlıları öldürecek miktarda enerji yüklüdür. Bu sebeple yeryüzünde hayatın idamesi için göğün "korunmuş tavan"ına bir de oksijenden üretilen ozon tabakası ilave edilmiştir. Güneşten gelen ultraviyole ışınları, ozon tabakasını teşkil eder ve öldürücü ultraviyole ışınlarını emerek yeryüzünü hayata elverişli hale getirir. Diğer gök cisimlerinin bu gibi "korunmuş tavan"lara sahip olmayışı, dünyanın insan hayatı için ne kadar anlamlı olduğunu gösterir. Mesela, mars gezegeninin çekirdeği katı olduğundan çevresinde manyetik koruma yoktur ve çekirdekte sıvı oluşturacak miktarda basınç oluşturamamıştır. Venüs'ün çapı dünyanınki kadar olmasına rağmen Venüs'te manyetik alan bulunmaz. Bunun nedeni Venüs'ün dünyaya kıyasla yavaş hareket etmesidir. Dünya, eksenindeki dolanımını bir günde yaparken, Venüs bunu 243 günde bitirir.¹⁰⁴

Kısacası; dünya çekirdeği, manyetik alan oluşturamazdı, atmosfer de zararlı ışınları süzüp savamasaydı, yeryüzünde hayat olmazdı ve hiçbir canlının bunları düzenlemeye de gücü yetmezdi. Açıktır ki, insanın hayatı için en gerekli bu koruyucu özellikler, Cenâb-ı Hakk tarafından yaratılmış ve gökyüzü de "korunmuş bir tavan" şeklinde tanzim edilmiştir. Dünya göğünün bu niteliğe sahip oluşu, birçok değişkenin

¹⁰¹ John Knight Fortheringham, *On the Smallest Visible Phase of the Moon* (Newyork: Monthly Notices of the Royal Astronomical Society, 1910), 70/527-531; Muammer Dizer, "Astronomi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/183-186.

¹⁰² el-Enbiyâ 21/32.

¹⁰³ Ebû'l A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 2/567.

¹⁰⁴ Lutgens- Tarbuck, *The Atmosphere: an Introduction to Meteorology*, 32; Aküzüm, *Meteoroloji 1*, 5-6; Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'ân*, 294-295; Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 167-168.

en uygun ortamda bir araya gelmesini gerekli kılmıştır. Tüm bunları yaratan ve devamlarını sağlayan Yüce Allah, bu gerçeklere Kur'an'da (سَقْفًا مَّخْفُوظًا) ifadesiyle işaret etmiş, bilim ise yüzyıllar sonra ancak bu keşiflerde bulunabilmiştir.

11. (يُخْرِجُ مِنْ خَلَالِهِ), (فَتُنْفِثُ سَحَابًا), (يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ) -Yağmurun Teşekkürü

Yağmurun teşekkürü için lüzumlu olan aşamaların neler olduğu ancak 1935 yılında hava radarlarının buluşuyla tespit edildi. Bu tespiti göre yağmur, üç aşamadan geçerek meydana geliyordu: Birincisi rüzgârın ortaya çıkması, ikincisi bulutların oluşması, üçüncüsü ise yağmur damlacıklarının teşekkürüdür.¹⁰⁵ Söz konusu bilimsel keşifler, Kur'an'ın yağmurun oluşumuyla ilgili verdiği haberlerle tam anlamıyla uyumluluk gösterir: “Allah rüzgârları göndererek (يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ) (1. aşama), bir bulut kaldırır (فَتُنْفِثُ سَحَابًا) da onu dilediği gibi yayar ve parçalar (2. aşama); sonunda bulutun arasından yağmurun çıktığını (يَخْرُجُ مِنْ خَلَالِهِ) görürsün (3. aşama).”¹⁰⁶

Âyetin ifadesiyle 1. Evrede; Okyanuslardaki köpüklenme ile meydana gelen hava kabarcıkları kesintisiz ortaya çıkar ve su atomları ardı sıra göğe doğru ilerleyerek rüzgârlar aracılığıyla nakledilir ve atmosferde yükselir. “Aerosol” olarak bilinen bu ufak parçacıklar, “su tuzağı” olarak bilinen bir sistemle denizlerdeki su buharının kendi etraflarında küçük kristaller şeklinde bir araya getirerek bulut damlacıklarını meydana getirir. 2. Evrede; Tuz kristallerinin veya havadaki toz atomlarının çevresinde su buharı aracılığıyla bulutlar teşekkür eder. Bulutların bünyesindeki su kristalleri çok ufak oldukları için havada asılı kalır ve gökyüzüne dağılarak bulutlarla örtülür. 3. Evrede ise; Kristallerin ve atomların çevresinde toplanan su damlacıkları gittikçe yoğunlaşarak daha ağır bir konuma gelir ve buluttan koparak yağmur şeklinde yeryüzüne düşer.¹⁰⁷

Kur'an, yağmurun oluşumunda rüzgârların aşılama bir rol üstlendiğini (لَوَاقِحَ) lafzıyla bildirir.¹⁰⁸ Âyet, yağmurun teşekküründeki ilk safhanın Cenâb-ı Hak'ın 7 kudret delilinden biri olarak sayılan rüzgârlar olduğuna vurgu yapar.¹⁰⁹ Hâlbuki 20. asrın başlarına kadar rüzgârların yağmurun yağmasında bir fonksiyonunun olmadığına, onların sadece bulutları sürüklediğine inanılırdı. Modern meteorolojik veriler de rüzgârların yağmurun teşekküründe aşılama bir rol üstlendiklerini ortaya koydu. Rüzgârların bu aşılama özelliği olmasaydı, atmosferdeki su zerrecikleri hiçbir zaman teşekkür edemeyecek ve yağmur da olmayacaktı.¹¹⁰

Görüldüğü üzere yağmurun teşekküründeki her aşama, doğru bir sıralama ile âyette haber verilmektedir. Buna göre rüzgârın itişiyile sürülen bulutlar, daha büyük bir bulut meydana getirmek için birleşmektedir. Sonrasında yukarı doğru çekiş gücünü arttıran bulutlar büyüyerek yığın oluşturmada böylece yağmur damlacıklarını oluşturmaktadır. İşte dünyadaki birçok tabii olayda olduğu gibi bu

¹⁰⁵ Aküzüm, *Meteoroloji 1*, 75.

¹⁰⁶ er-Rûm 30/48.

¹⁰⁷ Aküzüm, *Meteoroloji 1*, 76-77; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 18/131; Çelakıl, *Kur'an-ı Kerim'in Mucize Sırları*, 179-180; Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, 284-290.

¹⁰⁸ el-Hicr 15/22.

¹⁰⁹ Zuhayli, *Tefsîru'l-Münîr*, 7/251.

¹¹⁰ Aküzüm, *Meteoroloji 1*, 57-58; Kur'an Araştırmaları Grubu, *Kur'an Hiç Tükenmeyen Mucize*, 123-126; Çelakıl, *Kur'an-ı Kerim'in Mucize Sırları*, 182.

konuda da Cenâb-ı Hakk en doğru beyanda bulunmakta, üstelik bu gerçeği hava radarlarının keşiflerinden yüzyıllar evvel insanlara bildirmektedir.

12. (مِنِّي يُمْنِي), (مِن سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ), (مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ) -İnsanın Yaratılışı

Yüce Allah, Hz. Âdem'i kuru bir balçıktan, Hz. Havva'yı da onun kaburga kemiğinden yaratmıştır. Daha sonra onların neslini karmaşık bir damla sudan üreterek devamlarını sağlamıştır. En güzel şekilde yaratılan insanoğlunun yaratılış serüveni ise Kur'ân'ın pek çok âyetinde farklı bakış açılarıyla anlatılmıştır.¹¹¹ Modern biyoloji ve genetik bilimi de insanın yaratılışı ve üreyişi ile ilgili Kur'ân'ın haber verdiği bilgilerle birebir uyumaktadır.

İnsanın yaratılış serüveni, kadın ve erkek bedeninde kendi aralarında tamamen uyumlu olan iki farklı özün bir araya gelmesiyle başlar. Erkek ve kadının bedeninde teşekkül eden sperm, onların kendi irade ve kontrolleri ile oluşmaz, bu olan bitenden haberleri dahi olmaz.¹¹²

Ceninin yaratılışının ilk adımı olacak sperm, sabit bir ısıya sahip olan testislerde tutunur. Testislerde dakikada yaklaşık bin kadar üretilen ve kendine has bir sisteme sahip olan sperm; baş, boyun ve kuyruktan meydana gelir. Kuyruk, spermin rahimde ilerlemesini sağlar. Ceninin genetiğinden bir kısmını taşıyan baş kısmı, koruyucu bir zırh ile örtülür. Fazlasıyla asidik olan buradaki ortam, anneni mikroplara karşı korur. İşte Cenâb-ı Hakk, kurduğu bu mükemmel sistemle insanı oluşturan sperm, koruyucu bir zırh ile asidin verebileceği zararlardan böylece korunmaktadır.¹¹³

Erkek tarafından rahme akıtılan meni, yalnızca sayılamayacak kadar çok sperm, keza meninin farklı sıvıların mezcinden meydana geldiğini Kur'ân, (مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ) ifadesiyle dile getirir.¹¹⁴ Bilim verilerine göre meni içindeki söz konusu sıvılar, spermin enerji ihtiyacını karşılar, asitleri etkisizleştirir, spermin kolayca dolaşabileceği kaygan zemini oluşturur. Sperm, yumurtaya ulaşmaya dek annenin bedeninde meşakkatli bir serüven geçirir. Ne kadar korunurlarsa korunsunlar, milyonlarca sperm, yumurtaya ulaşanların adedi bini geçemez.¹¹⁵ Yumurtanın çevresini saran bu sperm, içeri girmek için rekabete girer. Fakat çetin mücadeleye rağmen yumurtayı yalnızca bir sperm aşar.¹¹⁶

¹¹¹ el-Mü'minûn 23/12; es-Secde 32/7; er-Rûm 30/20; el-Furkân 25/54.

¹¹² Muhammed Ali el-Bâr, *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı*, çev. Abdülvehhap Öztürk (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 8-9; Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'ân*, 317-330.

¹¹³ Bâr, *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı*, 38-41.

¹¹⁴ el-İnsân 76/1-2.

¹¹⁵ Bâr, *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı*, 63-66; Kur'ân Araştırmaları Grubu, *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mûcize*, 179-180; Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 186-187.

¹¹⁶ Thomas W. Sadler, *Langman's Medical Embryology*, Williams & Wilkins (Baltimore: 2003), 3-8; Kur'ân Araştırmaları Grubu, *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mucize*, 181; Ömer Okçu (Hekimoğlu İsmail) vd., *Hayat Dediğimiz Sır* (İstanbul: Türdav Yayınları, 1980), 39.

Kur'ân, yumurtayı bir spermin, hatta onun da özü olan kromozomların aşılması olabileceğini (مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) kelâmıyla ifade etmektedir.¹¹⁷ Sahih bir hadiste de bebeğin meninin tümünden değil, sadece bir parçasından yaratıldığı dile getirilmektedir.¹¹⁸

Mikrobiyoloji biliminin verilerine göre, yumurtayı aşıl原因 sperm dışında elektriksel alandan dolayı başka spermlerin yumurtanın içine girmesine izin verilmez. Yumurtanın etrafı eksi elektrik yüklüdür ve aşıl原因 sperm yumurtaya girince artıya dönüşür. Böylece artı yüklü yumurta, bu kez eksi yüklü spermleri itmeye başlar. Sonuç itibarıyla erkek ve kadın DNA'sı bütünleşerek anne rahminde yeni bir insanın ilk tohumu atılır. Yumurta, pürüklü olması sayesinde sperm yatağına yerleşir ve organın içlerine doğru ilerler. Canlı hücre, annenin bedenindeki hormonlardan yararlanarak gelişir. Tek yönlü bir süzgeç olan "plasenta", ceniyi anneye bağlar ve anne rahminde büyümesi için lazım olan gıdalarla cenini besler. Ayrıca, canlının içinde geliştiği amnion sıvısı da, darbelere karşı bebeği korur.¹¹⁹

Kur'ân'da insanın basit bir sudan,¹²⁰ alâk'tan,¹²¹ akıtılan meniden¹²² yaratıldığı anlatılır. Yaratılış aşamalarının son hali ise "Alâka"dan "mudğa"ya, "mudğa"dan kemiklere dönüşümü şeklinde tasvir edilir.¹²³ Âyetteki mudğa kelimesi, henüz insan biçimini almayan lakin organ ve dokuları oluşmaya başlayan embriyo şeklinde anlaşılmaktadır.¹²⁴

Kıyâme sûresinin 37. âyetindeki (مَنْيٍّ يُمْنَى -akıtılan meni) ifadesi, "erkek sulbünden kadının rahmine atılan meni" anlamında yorumlanmıştır. Bu yoruma göre cinsiyet, erkekten gelen sperm hücreleriyle belirlenir.¹²⁵ 20. yüzyıla kadar bilinmeyen bu gerçek, genetik ve mikrobiyoloji bilimlerinin araştırma ve incelemeleriyle, cinsiyetin erkekten gelen meni ile belirlendiği sonucuna ulaşılmıştır.¹²⁶

Ayrıca embriyoloji bilimine göre yakın zamana kadar ceninde önce et, sonra da kemikler ile kaslar birlikte oluşuyordu. Ancak gelişen teknoloji sayesinde yapılan mikroskopik araştırmalar, ceninde önce kemik ve kasların daha sonra da etin oluştuğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum modern bilimin bile zaman zaman yanılabilceğini ortaya koymuştur. Ancak Kur'ân'ın haber verdiği hiçbir olayın şu ana kadar yanlışlığı ispat edilememiştir. Bu da onun beşer kelâmı olmadığının en büyük delillerden sayılmıştır.¹²⁷

Hülâsa, her canlının hakir bir suyun özünden yaratıldığını, Kur'ân 14 asır evvel haber vermektedir. Oysa bilimin geçmişi 500 yıla yakındır, modern bilimin geçmişi ise 100 yıl kadardır. Modern bilimin insanın yaratılışıyla ilgili keşfettiği

117 es-Secde 32/8.

118 Müslim, "Nikâh", 133.

119 Han, *Kur'ân ve Kâinat Âyetleri 1*, 117; Okçu, *Hayat Dediğimiz Sır*, 39.

120 el-Mürselât 77/20-21.

121 el-Alâk 96/1-3.

122 el-Kıyâme 75/36-39.

123 el-Mü'minûn 23/14

124 Sait Kavşut, "Kur'ân'da İnsanın Yaratılış Aşamaları-Te'vîlat Ekseninde Bir Değerlendirme", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 7 (2012), 297-298.

125 Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 22/316.

126 Kur'ân Araştırmaları Grubu, *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mucize*, 183.

127 Erdinç Doğan, *Kur'an En Büyük Mucize* (b.y.: Gelenek Yayınları, ts.), 75.

bulgular, Kur'ân ile tıpatıp uyuşur. Bu da onun Yüce Allah'ın mûciz bir kelamı olduğunu gösterir.

Yaratılış olayının aynen Kur'ân'da anlatıldığı gibi gerçekleşmesi, şuur sahiplerine aynı zamanda mühim mesajlar vermektedir. Tüm bu açıklamalar, Cenâb-ı Hakk'ın, insanoğlunu organik ya da inorganik bir yapıda rastgele yaratmadığını, toprak bünyesindeki elementleri muayyen bir ölçüyle tayin ederek onu toprağın veya nutfenin özünden inşa ettiğini göstermektedir. İnsan bedenindeki bu maddelerin özenle düzenlenmesi, Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz tasarımcılığını ve yaratıcılığını ortaya koymaktadır. Son derece değersiz gibi görünen bir sıvıdan insanın yaratılışı, Hak Teâlâ'nın varlığını ve birliğini ispatlayan hüccetlerdendir.

13. (فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ) -Üç Karanlık Bölge

Kur'ân-ı Kerîm, döllemeden itibaren ceninin gelişiminin üç karanlık bölge içinde cereyan ettiğini şöyle haber verir: “Sizi annelerinizin karınlarında, üç karanlık içinde (فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ) çeşitli safhalardan geçirerek yaratmaktadır.¹²⁸ Âyette geçen (فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ) ifadesi, ceninin gelişme sürecinde yer aldığı “üç karanlık bölgeye” dikkat çeker. İbn Abbas, Mücâhid (ö. 104/723) ve Katâde gibi sahâbe ve tâbiîn müfessirleri, “üç karanlık” ifadesini batın, rahim ve meşime (cenini anneye bağlayan, beslenmesini ve nefes almasını temin eden esnek zar) şeklinde yorumlarlar.¹²⁹ Bu yorum bazı çağdaş müfessirlerce de tercih edilir.¹³⁰ Muhammed Esed (1900-1992) ise “üç karanlık” ifadesini, rahmin karanlığı, embriyoyu kuşatan zar ve onun doğum öncesi körlüğü olarak tefsir eder.¹³¹

Günümüzün modern biyolojisi de anne karnındaki ceninin embriyolojik gelişiminin; batın, rahim ve döl yatağı karanlığı olmak üzere üç karanlık bölgede sürdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca embriyoloji dalındaki araştırma verileri, bu üç karanlık bölgenin de üçer tabakadan teşekkül ettiğine işaret etmektedir. Buna göre batın duvarı: dış kas plakaları, iç kas plakaları ve çapraz kaslardan; rahim duvarı: epimetrium, miyometrium ve endometrium'dan; cenini çevreleyen kese de: amniyon, koryon ve desidüa'dan olmak üzere üçer katmandan meydana geldiği belirtilmektedir. Biyoloji ilmi, Kur'ân'ın yaratılış evreleri ile ilgili bilgilere paralel olarak ayrıca şu açıklamada bulunmaktadır: Preembriyonik (ilk ikibuçuk hafta), embriyonik (sekizinci haftanın bitimine kadar) ve fetal (sekizinci haftadan doğuma kadar)'dır. Bu aşamalar ceninin birbirinden ayrı gelişim basamaklarından oluşur.¹³²

Söz konusu üç gelişim aşamasının bazı özellikleri ise şöyledir: Preembriyonik dönemde zigot, ayrışarak çoğalır, bir hücre kitlesine dönüşmenin ardından kendini rahim duvarına hapseder. Hücreler çoğalırken üç katman halinde birleşir. Ceninin “embriyo” olarak adlandırıldığı embriyonik evre, toplamda 5,5 hafta sürer. Bu evrede hücre tabakalarından vücudun aza ve organları belirmeye başlar. Canlının “fetus”

¹²⁸ ez-Zümer 39/6.

¹²⁹ Taberî, *Taberî Tefsîri*, 7/157; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 15/153.

¹³⁰ Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed Kâsimî, *Tefsîru'l- Kâsimî (Mehâsinu't-Te'vîl)*, nşr. Ahmed b. Ali vd. (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2003), 8/167; Muhammed Tahîr İbn 'Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: Dâru Sahnûn, 1997), 23/334.

¹³¹ Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı: Meâl-Tefsîr*, çev. Cahit Koytak vd. (İstanbul: İşaret Yayınları, 1996), 3/938; Mustafa Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2014), 219.

¹³² Bâr, *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern Tıbbâ Göre İnsanın Yaratılışı*, 161-163.

olarak adlandırıldığı fetal evre ise, hamileliğin 8. haftasından başlayarak doğuma kadar sürer. Bu evrede ceninin yüzü, elleri ve ayakları insanın dış görünümüne benzemeye başlar. Bu evre yaklaşık 30 hafta olup, gelişme doğum sonuna kadar devam eder. Zamanla başlangıçta jelatine benzeyen canlıda kayda değer bir farklılık gözlemlenir, sert kemikler yerli yerinde teşekkül etmeye başlar. Başlangıçta aynı yapıdaki hücreler değişerek, bazıları ışığa karşı hassas göz hücrelerini, bazıları sinir hücrelerini veya ses titreşimlerini hissedecek hücreleri meydana getirir. İşte ceninin tüm bu yaratılış evreleri sözü edilen üç karanlık bölgede gerçekleşir.¹³³

İç içe tabakalar olarak karanlık üç bölgedeki gelişimde geçirilen evrelerin tüm bilimsel kitaplarda üç kısma taksim edilerek incelenmesi de çok manidardır. Embriyolojiyle ilgili verilen bilgilere son asırda ulaşılmıştır. Ancak Kur'ân'ın indirilişinden evvel de sonra da bu malumatların hiçbiri, Kur'ân'dan başka bir kaynakta geçmemiştir. Kur'ân, anne karnındaki ceninin gelişim pozisyonlarına "alaka, mudga" gibi adlar vererek farklı bir terminoloji teşkil etmiştir. Kemiklerin ardından kasların inşa edildiğini o döneme kadar Kur'ân'dan başka iddia eden de olmamıştır. Kur'ân'ın nazil olduğu sıralarda mikroskop ve mikro kamera gibi aletler olmamasına rağmen böyle bilgiler verilmiş, oysa bilim dünyası ancak bu aletlerin yapılmasıyla bu bilgilere ulaşabilmiştir.¹³⁴

İşte Cenâb-ı Hakk, yaratılışın her anını ve her evresini bilerek yaratmaktadır. Bu ise yaratılışın önemli bir sırrıdır. "Akıtılan bir meniden" insana dönüşen vücudumuz, milyarlarca hassas dengeye sahiptir. İnsan fark etmese de, vücudunda hayatını kolaylaştıran ve onun devamını sağlayan son derece kozmopolit ve hassas sistemler mevcuttur. Bütün bunlar, Cenâb-ı Hakk tarafından yaratıldığını ve işletildiğini anlaması için insana verilmiştir. O halde insanın en önemli vazifesi, kendi yaratılış mahiyeti ve serüvenine bakarak Yüce Allah'ın azametini tanımak olmalıdır.

SONUÇ

Bilim, insanoğluna yarar sağlayabilecek evren, dünya ve insan ile ilgili araştırma, inceleme ve gözlemler yapar. Kur'ân ise, bir bilim kitabı olmadığından bilimsel olaylara detaylıca yer vermez. Onlara ancak tevhi'd, nübüvvet, ahiret, adalet ve ibadet gibi ana konuları destekler mahiyette kısa ve özlü işaretlerde bulunur. Zira Kur'ân'ın amacı, bilimsel bir olaydan haber vermek değil, bilakis insanların ondan ibret almalarını temin ederek imanlarını takviye ettirmektir. İşte bu çalışmada, Kur'ân'ın bilimsel çalışmalara esin kaynağı olarak bilim ötesi ilahî bir kitap olduğu fakat bilim ile de çelişmediği delilleriyle ispat edilmiştir.

Kur'ân'ı sadece klasik tefsir kaynaklarıyla anlamak mümkün değildir. Onun hükümlerini gerçek manada idrak edebilmek için, fenni ve beşeri ilimlerin pek çoğunu iyi bilmek gerekir. Buna göre Kur'ân'da evrenin ve insanın yaratılış konusunu araştıran bir kimsenin modern embriyoloji ve astronomi ilmine çok iyi vakıf olması gerekir. Bu bakımdan Kur'ân'ın daha iyi bir şekilde anlaşılıp tatbik edilmesi, uzman kişilerin onu tafsilatıyla incelemelerine bağlıdır. Ancak bu yapılırsa eksiksiz bir biçimde Kur'ân'ı anlamak ve ona göre amel etmek mümkün olabilir. Bu nedenle onun tek kişiyle değil, konunun mütehassısları tarafından ortak bir akılla derinlemesine tetkik edilmesinin daha yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

¹³³ Çelakıl, *Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Sırları*, 192-193.

¹³⁴ Kur'ân Araştırmaları Grubu, *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mucize*, 195-196.

Her bir okuyucu, Kur'ân'dan ilmi donanımı ve gayreti oranında nasiplenir. Ancak onun her hükmünü herkes, her zaman aynı ölçüde anlayamaz. Çünkü o, cihanşümül ve zamanüstü bir kitaptır. Zaman geçtikçe ve bilim ilerledikçe de onun kapalı olan bu hükümleri daha iyi anlaşılacaktır. Dolayısıyla herhangi bir âyetini ya da lafzını bugün itibariyle anlamamamız, onun anlaşılmaz bir kitap olduğunu göstermez. Bu çalışmada bilimsel olaylara işarî manalarla temas eden Kur'ân lafızlarının tahlil edilmesinin bir sebebi de işte budur. Yani bilimin binlerce yıl boyunca keşfedemediği bir gerçeği Kur'ân, 14 asır önce yerine göre tek bir lafzıyla bile ortaya koymuştur. Bu da onun, Hak Teâlâ'nın mûciz bir kelâmı olduğunu gösterir.

Bilimin ortaya attığı her teorinin, doğru veya geçerli olduğu söylenemez. Zira bugün geçerli olduğu iddia edilen bir teori, yarın daha tutarlı bir teoriyle çürütülebilir. Kur'ân hükümleri, farazî ve teorik bilgilere benzemez. Hükümleri kat'idir, hiçbir zaman ve hiçbir surette kuşkuya mahal vermez. Şayet bilim adamlarının doğru olduğunu iddia ettiği bir teori, görünürde Kur'ân âyetleriyle çelişiyorsa bu durum Kur'ân'ın tutarsızlığına¹³⁵ delil gösterilmez, bilakis söz konusu teorinin geçersiz ve yanlış olduğuna delil sayılır. Dolayısıyla çalışmada ele aldığımız bilimsel gerçekler, Kur'ân ile çelişmiyorsa şu an için onların doğru ve geçerli olduğu söylenir. Bu çalışmadaki amacımız, Kur'ân'ı bilimsel teorilere uydurmak değil, tam aksine bilimsel teorileri Kur'ân süzgecinden geçirmektir.

Kur'ân, sadece bilimsel teorileri ihtiva eden, gözlem ve tecrübeye dayalı bir bilim kitabı değildir. Bilimden söz etmesi, onun diğer bilim kitaplarıyla eşdeğer olduğunu göstermez. O, yaşamın her alanını ilgilendiren ve bilimsel ayrımlara müdahale etmemeyi öngören bir sistemdir. Akla bazı fırsatlar tanıyan Kur'ân, onu her şeyin doğruluğunu ölçen bir alet olarak da kabul etmez, aklın kendi sınırları içinde bırakılmasını insanlara emreder, evren-Allah ve insan-Allah ilişkisinin doğru analiz edilmesini tavsiye eder.

Hiçbir yanlışla sapmadan bilimsel gerçeklerden haber veren tek kitap kuşkusuz ki, Kur'ân'dır. O, öyle eşsiz bir kitaptır ki, ondaki hiçbir lafız ve hiçbir hüküm rastgele indirilmemiştir. Bu itibarla Kur'ân'ın bilim ile ilgili âyetlerinin bilimsel ve teknolojik verilerin sonuçlarıyla birlikte incelenmesi, onun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

AYNAKÇA

- Aküzüm, Turhan vd. *Meteoroloji 1*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 1994.
- Aristoteles. *Gökyüzü Üzerine*. çev. Saffet Babür. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997.
- Armitage, Angus. *Kopernik*. çev. Emel Bayar. İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2004.
- Bâr, Muhammed Ali. *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı*. çev. Abdülvehhap Öztürk. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Bucaille, Maurice. *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*. çev. Mehmet Ali Sönmez. İstanbul: DİB. Yayınları, 1987.

¹³⁵ Naslarda yer alan ve birbirleriyle çelişkili gibi görünen bazı hükümler için bkz. Abdurrahman Caner, Fıkıh Usulünde Delillerin Çelişmesi ve Tercih Sebepleri (İbnü's-Sübki Örneği), *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi 2* (2020), 25-43.

- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*. çev. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1988.
- Caner, Abdurrahman. Fıkıh Usulünde Delillerin Çelişmesi ve Tercih Sebepler (İbnü's-Sübkî Örneği). *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*. 2 (2020), 25-43.
- Cin, Mustafa. *Hareketli Yer Kabuğu, Depremler ve Türkiye*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2020.
- Close, Frank. *Antimadde*. çev. Zeynep Alpar. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015.
- Copan, Paul and William Lane Craig. *Creation out of Nothing*. Newyork Apollos: Baker Academic Publishing, 2004.
- Craig, William Lane. *Finitude of the Past and God's Existence*. Oxford: Clarendon Pres, 1993.
- Craig, William Lane. *The Kalam Cosmological Argumant*. London: The Macmillan Press, 2000.
- Craig, William Lane. *Time and Eternity*. U.S.A.: A Division of Good News Publishers, 2001.
- Çelakıl, Ömer. *Kur'an-ı Kerîm'in Mûcize Sırları*. İstanbul: Düş Yayınları, 2004.
- Davies, Paul. *Son Üç Dakika*. çev. Sinem Gül. İstanbul: Varlık Yayınları, 1996.
- Dizer, Muammer. "Astronomi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1991. 4/183-186.
- Doğan, Erdinç. *Kur'an En Büyük Mûcize*. b.y.: Gelenek Yayınları, ts.
- Einstein, Albert. *İzafiyet Teorisi*. çev. Gülen Aktaş. İstanbul: Say Yayınları, 2002.
- Erçetin, Doğan. *Nun ü Sak Kur'an'a Göre Varlık ve Evren Kitabı*. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2014.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı: Meâl-Tefsîr*. çev. Cahit Koytak vd. İstanbul: İşaret Yayınları, 1996.
- Fortheringham, John Knight. *On the Smallest Visible Phase of the Moon*. Newyork: Monthly Notices of the Royal Astronomical Society, 1910.
- Friedmann, Alexander. *Über die Krümmung des Raumes*. Germany: Phys. 1999.
- Han, Fethullah. *Kur'an ve Kâinat Âyetleri 1*. çev. Oya Morçay. İstanbul: İnkılab Yayınları, 1998.
- Hawking, Stephan. *Zamanın Kısa Tarihi*. çev. Sabit Say vd. Milliyet Yayınları: 1989.
- Hürremşahi, Bahauddin. *Kur'an Bilimi*. İstanbul: İhtar Yayıncılık, 1998.
- İbn 'Âşûr, Muhammed Tahîr. *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: Dâru Sahnûn, 1997.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmaduddîn. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Âzîm*. thk. Sâmi b. Muhammed Selâme, 8 Cilt. b.y.: Daru't-Tayyibe li'n-Neşr, 1420/1999.
- İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahman b. Alî b. Muhammed. *Za'du'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*. thk. Abdurrezâk Mehdî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1422.

- İnan, Yalçın. *Kosmos'tan Kuantum'a 1*. İstanbul: Doruk Yayınları, 2003.
- İsfahânî, Rağıb. *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*. çev. Mustafa Yıldız. İstanbul: Çıra Yayınları, 2017.
- Kalkan, Yunus. *Big Bang Teorisi'nin Teistik Deliller Açısından Değeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Kaplan, Abdurrahim. "İşârî Tefsir Geleneğinde Coğrafi Unsurların Yorumlanması: El-Bahrü'l-Medîd Örneği". *Hikmet Yurdu Araştırma Dergisi*. 14/27 (2020), 129-154.
- Kâsimî, Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed. *Tefsîru'l- Kâsimî (Mehâsinu't-Te'vîl)*. nşr. Ahmed b. Ali vd. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2003.
- Kavşut, Sait. "Kur'ân'da İnsanın Yaratılış Aşamaları -Te'vîlat Ekseninde Bir Değerlendirme-". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 7 (2012), 289-301.
- Ketin, İhsan. *Genel Jeoloji Yerbilimlerine Giriş*. İstanbul: Teknik Üniversite Matbaası, 1977.
- Kırca, Celal. *Kur'ân-ı Kerîm'de Fen Bilimleri*. İstanbul: 1984.
- Kızıışeker, Abdurrahim. "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İ'câza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 10/4 (Aralık 2018), 1473-1491.
- Kur'ân Araştırmaları Grubu. *Kur'ân Hiç Tükenmeyen Mucize*. 8. Baskı. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2019.
- Kurtubî, Muhammed. *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*. çev. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Buruç Yayınları, 1996.
- Kutup, Seyyid. *Fî Zılâli'l-Kur'ân*. çev. Salih Uçan vd. 10 Cilt. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1991.
- Landau L. – Roumer, Y. *İzafiyet Teorisi Nedir?*. çev: Salim Gemici. İstanbul: Say Yayınları, 1996.
- Langone, John vd. *Sayıların İcadından Sicim Teorisine: Bilimin 4000 Yıllık Resimli Serüveni*. çev. Duygu Akın. İstanbul: NTV Yayınları, 2008.
- Lemaitre, Georges. *The Evolution of the Universe: Discussion*. Nature: 1994.
- Lutgens, Frederick -Tarbuck, Edward. *The Atmosphere: an Introduction to Meteorology*. Prentice Hall: 2010.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *en-Nuket ve'l-Uyûn*. nşr. Seyyid Abdulmaksud b. Abdurrahim. 2. Baskı. Beyrut: Muessesetu'l-Kutubî's-Sekâfiyye, 2007.
- Mevdûdî, Ebû'l A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayanî vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *es-Sahîh*. İstanbul: 1992.
- Okçu, Ömer (Hekimoğlu İsmail) vd. *Hayat Dediğimiz Sır*. İstanbul: Türdav Yayınları, 1980.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'ân ve Yaratılış*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2014.

- Peebles, Schramm Turner. *The Case for the Relativistic Hot Big Bang Cosmology*. Nature: 1991.
- Râzî, Fahreddin Ebû Abdullah. *Mefâtihu'l-Gayb (Tefsîru'l-Kebîr)*. çev. Lütfullah Cebeci vd. 23 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988.
- Silk, Joseph. *Evrenin Kısa Tarihi*. çev. Murat Alev. Ankara: Tübitak Yayınları, 1997.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Taberî Tefsîri*. çev. Hasan Karakaya vd. İstanbul: Hisar Yayınevi, 2018.
- Taslaman, Caner. *Big Bang ve Tanrı*. İstanbul: İstanbul Yayınları, 2003.
- Taslaman, Caner. *The Big Bang, Philosophy and God*. İstanbul: Nettleberry, ts.
- Tuna, Taşkın. *Son Basamak: Kosmostan Kıyamete*. İstanbul: Şule Yayınları, 2003.
- Yakar, Hüseyin. "Kur'ân'da Dağların Oluşumu ve İşlevine Dair Âyetlerin Tefsir Kaynakları ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi". *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi*. 33 (2020), 103-130.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili*. sad. M. Nur Çetin vd. 9 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Yeniçeri, Celal. *Uzay Âyetleri Tefsiri*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1994.
- Yıldız, İbrahim. *Kur'ân İnsan ve Yanılgı*. Bursa: Emin Yayınları, 2019.
- Zemâhşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud. *el-Keşşâf an-Hakâik Gavâmizi't-Tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-Kuttâbi'l-Arabî, 1407.
- Zuhayli, Vehbe. *Tefsîru'l-Münîr*. çev. Ahmet Efe vd. İstanbul: Risale Yayınları, 2014.
- White, Micheal - John Gribin. *Einstein*. çev. Yelda Türedi. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2005.
- Weinberg, Steven. *İlk Üç Dakika*. çev. Zekeriya Aydın vd. Ankara: Tübitak Yayınları, 2001.
- William Sadler, Thomas. *Langman's Medical Embryology*. Williams & Wilkins. Baltimore: 2003.